

P. // 222

Nu se împru-
mută acasă.

CERNĂUȚI

An. XI 1940

MIHAI EMINESCU

18

Lămuriri pentru opera și viața lui Eminescu

— Director: LECA MORARIU —

Secretar de redacție: OCTAVIA LUPU-MORARIU

18

82 687
1836

Vasile Bumbac
(1837—1918)

Prieten al lui Eminescu
și gazdă a lui la Suceava

Redacția și Administrația: Cernăuți, strada Munteniei Nr. 14

687

BIB. TORECA
DOCUMENTARĂ
CRIST. FIATRA NEAM

05:8

Eutuesen

RECEIVED
JAN 10 1900
U.S. DEPT. OF AGRICULTURE

MIHAI EMINESCU

18

BULETINUL

„MIHAI EMINESCU“

CERNĂUȚI

— ANUL XI 1940 —

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

MIHAI EMINESCU

CUPRINSUL:

ARTICOLE:

Gh. Bogdan-Duică	O carte de căutat și cercetat — 3
Eminescu	Cătră Veronica Micle (Versuri) — 3
Al. Epure	Eminescu la Roman — 4
Eminescu	Cătră Veronica Micle (Versuri) — 6
V. Alexandrescu	Eminescu văzut de poeții noștri — 7
Eminescu	Cătră Veronica Micle (Versuri) — 51
Dr. Const. D. Samson	Eminescu și Veronica Micle — 52
Eminescu	Literati geniali? (Pagină inedită) — 53
Gh. Bogdan-Duică	Notă — 54

MULTE ȘI MĂRUNTE:

Augustin Z. N. Pop	Colegul D. Scurei — 54
Leca Morariu	Din carnetul intim al Veronicăi — 54; Eminescu la V. Bumbac — 54; Mihai, nu „Mihail” Eminescu! — 55; Acelaș unic și înalt-pilduitor Eminescu — 55; Pedagogul Eminescu 55; Legenda Leca-Poenaru 55; Răboj — 56
Octavia Lupu-Morariu	Eminescu și muzica — 56

CRONICĂ:

Elena Popescu	Veronica — 57; Răboj — 57
-------------------------	---------------------------

ILUSTRAȚII:

Vasile Bumbac — Copertă; Vignete — 7, 47, 51, 57
--

MIHAI EMINESCU

18	Lămuriri pentru opera și viața lui Eminescu Director: LECA MORARIU Secretar de redacție: OCTAVIA LUPU-MORARIU	18
----	--	----

O carte de căutat și cercetat*)

Pe când eram tânăr I. Slavici îmi spunea că o carte de orientare asupra orientului extrem (indic, etc.), a lui și a lui *Eminescu*, a fost o scriere care mie-mi rămase în minte ca *Orientul pitoresc*.

Va fi fost, însă, *Universul pitoresc*, publicat pela începutul veacului trecut. la Firmi Didot, în Paris.

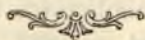
Din cartea această a extras Slavici — desigur *el* — articolul despre China și Chinezi, publicat în „Tribuna”, An. II, (1885), p. 94.

Despre Slavici ca admirator al energiei chineze, eram depe atunci, 1885/86, bine informați.

Dar *toată* cartea ar trebui cercetată din punct de vedere al reflexelor în Eminescu.

Cine-o va găsi și cerceta?

Gh. Bogdan-Duică

Cătră Veronica Micle

Ah, cerut-am dela zodii
 Dela-al sorții mele faur,
 Dulcii sânelui tău rodii
 Și-at tău cap scăldat în aur.

Și-ale tale mâini de ceară —
 Fruntea rece să-mi desmierzi...
 Fața albă 'n părul galben
 Și 'ndărătnici ochi să vezi.

Și-astăzi tu de bună-voie
 Fericită'n brațe cazi-mi
 Capul tău plin de lumină
 De-al meu umăr tu îl razimi.

Astăzi tu de bună-voie
 Îmi întinzi dulcea ta gură,
 Soarta mi le-a dat pe toate —
 Și-a iubi peste măsură.

M. Eminescu

(În vol. *Dragoste și poezie*, ed. O. Minar, 152).

*) Din eminescologia inedită a lui Gh. Bogdan-Duică, păstrată în mapa redacției noastre.

Eminescu la Roman

În recenta carte *Din volbura vremii*, d-l Jean Naum, fiul fostului institutor Paraschiv Naum din Roman, arată cum l-a cunoscut, cu vreo 53 ani în urmă, în copilărie, în casa părinților săi din orașul său natal, pe M. Eminescu.

Jean Naum, după ce în străinătate (la Gand, Belgia), și-a luat diploma de doctor în drept și după ce fusese câțva timp avocat la Focșani, s'a stabilit la București, ocupând posturi vajnice, mai ales la Ministerul de Externe și ajungând în contact cu o seamă de oameni cari au deținut roluri importante în conducerea țării. A fost câțva timp și avocat în Capitală. În copilărie a avut prilejul să-i cunoască pe corifeii partidului socialist de pe la 1885—90, aduși la Roman de V. Gh. Morțun, care-l convinsese pe institutorul Naum să împărtășească ideea socialistă. „Casa noastră din Roman ajunsese cuibul partidului socialist romășcan, unde descălecau prietenii ce erau în treacăt sau cei ce veniau înadins. Acolo am văzut pe I. și Gh. Nădejde, C. Mille, Lascăr Veniamin, D. A. Teodoru, Dobrogeanu-Gherea, B. Brănișteanu și alții”¹⁾.

Socialiștii de pe atunci erau un fel de țărâniști, profesând anumite idei comune cu ale lui Eminescu, ca de pildă simpatia pentru clasele de jos, în special pentru țărani, și antipatia contra burgheziei²⁾. În revista socialistă *Contemporanul* pe 1883, p. 73, e publicat articolul de protestare împotriva lui Macedonschi, care, cu ocazia îmbolnăvirii lui Eminescu scrisese cunoscuta epigramă. Începând cu 1883, revista *Contemporanul* a reprodus în mai multe rânduri, după „Convorbiri Literare” poezii de-ale lui Eminescu, între cari *Scrisoarea I, II și III-a*.

Morțun, om de gust și cu aptitudini literare, știa să-i aprecieze pe scriitori și l-a ajutat bănește, în câteva rânduri, pe Eminescu, după ce se îmbolnăvisese. Morțun ne-a dat și-o ediție

¹⁾ *Din volbura vremii*, p. 125. Dintre persoanele citate de d-l Jean Naum, se știe că V. Gh. Morțun, care a fost organizatorul partidului socialist la noi, a trecut mai târziu la liberali și a fost de patru ori ministru. Profesorul de liceu D. A. Teodoru a ajuns, sub Haret, secretar general al Ministerului Instrucțiunii publice, iar d-l Lascăr Veniamin, astăzi pensionar, a fost profesor, director al liceului din Bacău și inspector școlar pentru învățământul secundar.

²⁾ V. G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, cap. X.

Eminescu, intitulată *M. Eminescu, Versuri și proză*, începută în 1889 și terminată în 1890. Banii rezultați din vinderea acestui volum care începuse a fi tipărit încă de pe când poetul era în viață, erau destinați pentru ajutorarea poetului.

Acestea fiind relațiile dintre socialiști, Eminescu, V. Gh. Morțun și tatăl lui Jean Naum, devenit socialist înfocat, — iată cum a cunoscut fiul institutorului din Roman pe luceafărul poeziei românești. „Să tot fie 53 de ani de atunci. Eram un țânc cu părul alb-galben, ispitind cu ochii totul și nepricepând mai nimic. Îmi trudeam însă mintea să despic, să înțeleg, să prind câte ceva. Unele lucruri mi-au rămas, altele s'au fărâmițit și gros așternutu-s'a colbul peste ele”.

După ce arată modul cum se cetiau *Convorbirile literare* în casa părinților săi, d-l Jean Naum continuă: Vasilică³⁾ scrisese că vine cu Eminescu și că o să ia masa la noi. Într'adevăr, pe înserate, când toți cei pomeniți mai sus⁴⁾ și cu cucoanele lor și alții erau în păr, am văzut pe Morțun deschizând portița dela cerdac și poftind pe un domn potrivit de stat și bine legat, pe când tata eșise spre a-i primi. Când mai târziu, sătul de joacă și cu cucuiul în frunte, am intrat în salon, nu mi-am mai putut deslipi ochii dela domnul acela, care, cam sfios și stingherit, sezea între tata și Vasilică. Era Eminescu. Om frumos. Avea părul negru ca abanosul și lucios. Musteața groasă, fruntea boltită, fața albă-smeadă și ochii mari. Căprui ori negri, habar n'am. Mânile erau nu prea îngrijite și fața trasă. Părea trist și bolnav. A tăcut multă vreme. Mai apoi, când s'a mai deprins cu lumea și la masă s'a adus curcanul rumân pe curechi călit și vinul de Cotnar gălbenia'n pahare, Eminescu s'a deschis la vorbă și începuse a tâlcui și râde puțin. Vocea-i era groasă, iar întonările dulci și mergeau la inimă. La cafele s'a trecut în salon. Cum nu știam cine-i domnul acela, la care toată lumea se

³⁾ V. Gh. Morțun.

⁴⁾ „Ibrăileanu cu bărbuță și părul negru, cam ochesel și veșnic cu țigara'n gură. Era vecin și locuia la o doamnă Misir. Apoi Dimitrie Teodoru, profesor, Lascăr Veniamin, fost profesor și director al liceului dela Bacău, pe atunci, îmi pare, student, Dornescu, Efremiadi, profesori la seminarul de Roman, Nicodim la gimnaziu și V. Gh. Morțun, cu barba-i mare și lată, smead la față, ochii plini de farmec și vioi și veșnic cu câte o nouă ghidușie”.

uita cu atât respect, am tras de mânecă pe tata și-l întrebai încetișor: — Cine-i domnu ista? —

Iar tată-meu, luându-mă de mână, m'a dus în fața lui, spunându-mi: — Uită-te bine la dumnealui și să nu uiți norocul de a-l fi cunoscut. E domnul Mihai Eminescu, cel mai mare poet al țării noastre și om tare învățat. —

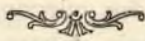
M'am uitat la el și... nu l-am uitat, iar Eminescu, privindu-mă duios de mi-a mers privirea până'n fundul sufletului, a zâmbit și trecându-și mâna prin părul meu bălai, mi-a spus încet și dulce: — Să-ți dea Dumnezeu sănătate și noroc și să cauți s'ajungi om adevărat. —

„Om adevărat” mi-a rămas în minte și aprig s'au înfipt vorbele lui în creier. O, Doamne, mă întreb răscolindu-mi amintirile și privind aspru în juru-mi: De ce ne pedepsești tu Doamne și ne dăruiești așa puțini *oameni adevărați*!?

Din articolul d-lui Jean Naum reiese că marele nostru poet M. Eminescu a trecut pela Roman pe la sfârșitul său și după însănătoșirea provizorie, în urma cruntei boale care-l lovise, deci în timpul când era desgustat de viață, obosit, resemnat. „Cam sfios și stingherit” fusese el și mai înainte, dar acum părea chiar „trist ori bolnav”.

Informația d-lui Jean Naum nu contribuie prea mult la îmbogățirea știrilor ce le avem cu privire la Eminescu, pentru noi Româșcanii însă ele sunt prețioase, aflând astfel că, datorită inimii bune a lui V. Gh. Morțun, Eminescu și-a purtat pașii și pe meleagurile noastre.

Al. Epure

Cătră Veronica Micle

*De pe ochi ridici închisă
Languroasa, lungă geană,
De cetesc prin vâl de vise,
A ta tainică dojană.*

*Și-ți pui degetul pe gură,
Stătuiești și ameninți
Și îmi dai învățătură
Să ne facem iar cuminți.*

*Atunci brațul meu cuprinde
Mlădiosul tău grumaz:
Mâni vom fi cum vei pretinde,
Dar cum vreau, mă lasă azi.*

*Astfel lupt cu-a ta mustrare
Ceasuri, zile, săptămâni,
Și mereu a mea ndreptare
O amân de azi pe mâni...*

M. Eminescu

(În vol. *Dragoste și poezie*, ed. O. Minar, 157).

Eminescu văzut de poeții noștri

Cuvânt înainte

Lucrarea de față se prezintă ca o modestă contribuție la cunoașterea lui Mihai Eminescu.

Cu aceeași sinceră modestie ne luăm îngăduința de a o prezenta cu având un caracter de noutate, dacă ne gândim la ideea principală care ne-a urmărit: oglindirea lui Eminescu în sufletul poeților, așa cum reiese din poeziile ce aceștia i le-au închinat.

După câte știu, asemenea idee nu s'a mai urmărit. Atât bibliografia eminesciană, publicată de N. Zaharia (Mihail Eminescu, Buc., 1923, ed. II-a) cât și cea publicată de Barbu Teodorescu („Convorbiri Literare”, Buc., 1939, n-rele 6—9) nu dau nicio indicație în această privință. Notăm că aceasta din urmă cuprinde peste 470 de nume de autori și peste 1000 de studii, dela cele mai mari până la cele mai mici.

În cazul când se va fi scris vreun asemenea studiu, fără ca noi să-l cunoaștem, cerem iertare și retragem lucrării de față caracterul de noutate, rămânând numai cu o contribuție adusă problemei.

*Menționăm că interesantul articol al lui Șerban Cioculescu, **Eminescu văzut de romancieri**, publicat în „Revista Fundațiilor Regale”, nr. 7 din 1936, ne-a făcut să avem încredere în seriozitatea lucrului, gândindu-ne că este tot atât de interesant a cerceta și cum este văzut Eminescu de poeți.*

E necesar să mai notăm următoarele:

1. Pentru această lucrare am studiat 32 de poezii, în care Eminescu este evocat de 29 de poeți, dela Anton Naum și Al. Vlahuță până la cei mai noi.

Mai sânt poeți ale căror poezii nu le-am cercetat. N'am făcut aceasta pentru că ne-a fost imposibil să le găsim aici, la Dorohoi, unde colecțiile de reviste vechi se găsesc așa de anevoios. Grea ne-a fost și strângerea acestor 31: am bătut la multe uși — uneori înzadar — și am trimis multe scrisori — de cele mai multe ori fără nici un răspuns.

Constatările la care ajungem, însă, nu sufăr din această pricină, căci majoritatea și cele mai însemnate poezii sânt cercetate de noi.

2. La sfârșitul lucrării, înainte de **Bibliografie**, dăm tabloul tuturor poeziilor cercetate, în ordinea alfabetică a autorilor.

3. Sublinierile în citate, poezii și studii, sânt făcute de noi. În sfârșit, o ultimă lămurire: Ca o introducere și totodată ca o pregătire a subiectului propriu zis, am tratat, la început, în linii generale, capitolul **Eminescu și spiritualitatea românească**.

Dorohoi, 10 Februarie 1940.

VASILE ALEXANDRESCU

Eminescu și spiritualitatea românească

„Pentru mine a fost o datorie de a veni astăzi în mijlocul Domniilor Voastre la comemorarea lui Mihai Eminescu. S'a vorbit de el și se va mai vorbi. Importanța lui în istoria culturii românești este aceea c'a fost primul care a dat țării o absolută încredere în forțele ei intelectuale...”

M. S. Regele Carol al II-lea, la comemorarea a 50 de ani dela moartea lui Eminescu, în ședința Academiei Române din 16 iunie 1939.

1. Puternica înrâurire exercitată de Eminescu asupra generațiilor românești. — Cu cât trece vremea, cu atât Eminescu crește din ce în ce mai mult în conștiința generațiilor ce se succed. Sântem în al 51-lea an al morții sale și el este mai viu ca oricând. Spiritul lui plutește asupra epocii noastre cu atâta strălucire încât putem spune, fără exagerare, că orice acțiune se întreprinde în domeniul cultural și politic, pornește direct din duhul lui de creator și vizionar.

Dar nu numai epoca noastră, ci toate generațiile care s'au succedat dela moartea lui au fost stăpânite și călăuzite de spiritul lui genial. Trecuse 20 de ani dela moartea poetului și I. Slavici spune că generația de-atunci, când își punea în gând să înceapă un lucru ce ieșea din comun, se întreba: „Ia să vedem ce zicea el (Eminescu) când trăia”¹⁾. Așa se întrebau ei, așa ne întrebăm și noi astăzi, așa se vor întreba încă multe generații.

Eminescu este un fenomen unic în istoria spiritualității românești. Însuși numele lui a căpătat însușiri de mit către care ești atras cu necesitate și care-ți deșteaptă stări de suflet pe care, dacă nu le poți lămurii, le simți pline de înțeles și venite din adâncuri. Unicitatea fenomenului Eminescu nu trebuie însă înțeleasă în sensul că ar fi singurul creator răsărit dintre noi, ci în sensul că el este unic prin integralitatea geniului său și prin înrăurirea obsedantă ce-o exercită asupra urmașilor, pe care-i farmecă și-i convinge.

2. Cauzele acestei puternice înrăuriri: înalta lui valoare multilaterală; imaginea românismului integral; limba; gândirea de valoare universală. Patru par a fi, în esență, cauzele pentru care șirurile de generații românești îl caută pe Eminescu.

Valoare multilaterală. — Mai întâi, el este prețuit pentru variatele orizonturi pe care le-a îmbrățișat sufletul său. Nu numai că le-a îmbrățișat, ci le-a dat și un sens original. El reprezintă „până astăzi cea mai înaltă culme a sensibilității poetice, a expresiei literare și a gândirii politice la noi”, spune D. Murărașu²⁾ și, adogăm noi, toate idealurile creatoare ale nației noastre. Dar despre aceasta va veni ocazia să vorbim de mai multe ori în cursul expunerii noastre.

Imagine a românismului integral. — În al doilea rând, Eminescu formează prin icoana românismului integral, sufletul românesc creator pe care-l reflectă opera lui. Căci prin natura-i genială el este un reprezentant al întregii nații, nu numai al unei clase sau al unei singure generații. Având această calitate, de simbol, el a cuprins în sufletul său adâncurile trecutului istoric și avânturile viitorului neamului. Cu alte cuvinte, el

¹⁾ Citat după *Eminescu Comemorativ*, Iași 1909, întocmit de O. Minar.

²⁾ Murărașu, *Eminescu și Lit. Pop.*, „Însemnări leșene”, nr. 10, Octombrie 1939.

este o sinteză a sufletului românesc cel etern sau — cum spune așa de complet *N. Iorga, cel mai mare cărturar al epocii noastre* — Eminescu este „*sinteza științei, cugetării, simțirii și instinctului acestui neam*”³⁾).

Această minunată și grăitoare sinteză o simți și o înțelegi în contact cu opera lui Eminescu. Oricât ai fi de familiarizat cu orchestrația ei divină, ai totuși, apropiindu-te de ea, o neliniște ca în preajma unei mari taine, pe care o cauți și ești pe punctul de-a o descoperi.

Căci, în adevăr, opera lui Eminescu îți desvăluie o mare taină: sufletul neamului nostru cel adevărat și culmile până unde se poate ridica în drumul lui, dela Dacii cei viteji și până'n ultimele depărtări ale veșniciei.

Din orice punct de vedere ai cerceta această operă, vei rămânea totdeauna cu o impresie unică: *o melodie cu tonuri așa de variate, dar cu o armonie și un timbru minunat, în care îți este dat să asculți permanentele sufletului românesc.*

Dacă lăsăm la o parte proza politico-socială a lui Eminescu în care, la fiecare cuvânt, românismul colcăie năvalnic, și dacă ne rechemăm în minte tonalitatea întregii lui producțiuni poetice — împletite de sentimente duiosase și totodată grave, cu revolte și resemnări amare — vom simți că această tonalitate este aceea a sufletului românesc, cum așa de bine ne-o exprimă doinele și cântecele bătrânești.

Deasemenea armonioasa îmbinare a naturii cu sentimentele din aproape fiecare poezie a lui nu este decât exprimarea organicii legături a poporului român cu luna și stelele, cu izvoarele și codrii, cu plaiurile dintre hotarele Daciei.

Limba. — În al treilea rând, puterea de seducție a lui Eminescu se mai exercită și prin limba cu care el dă expresie sufletului despre care am vorbit.

Limba lui Eminescu este ceva care trece dincolo de marginile prețuirii. Este ceva cu totul vechi și cu totul nou. Este graiul „vechilor cazanii”, al bătrânilor cronicari, al doinelor și cântecelor bătrânești, graiul poporului românesc de toate zilele și din toate timpurile.

³⁾ N. Iorga, Articol neîtitulat în *Omagiu lui M. Eminescu*, 1934.

Iar noutatea constă în îmbinarea armonică și sugestivă a sunetelor, a cuvintelor și a frazelor, îmbinare firească și genială.

După cum Dumnezeu, din elementele dezordonate ale haosului, a creiat armonia cosmică, tot așa, într-o vreme când limba românească se găsea la o grea răspântie și sufletul național creator nu se putea manifesta tocmai din această cauză, Eminescu a creiat armonia limbii românești.

Gândire de valoare universală. — Marele poet a deschis drum nației sale și spre culmile cugetării și creațiunilor universale, aceasta fiind a patra cauză pentru care ea îl caută și-l urmează. Sufletul său n'a închis toate formele de viață trecută într-o carapace din care, la un moment dat, să se reverse specificul rasei. Dacă s'ar fi întâmplat astfel, el n'ar mai fi fost creatorul genial, ci un obiect de muzeu, aflat în cine-știe-ce ascunzătoare misterioasă. Sufletul lui Eminescu, din contra, a stat larg deschis; antenele lui au cules cu însetare mai întâi nevoile, bucuriile și înțelepciunea neamului, iar mai apoi cugețarea lumii. Când nu mai putea să primească din afară, când se umplea adică, atunci abia își închidea porțile și, în nopți de chinuitoare trudă artistică, topia la căldura eternei substanțe din sufletul său național tot ceea ce adunase, dăluind astfel opere de valoare universală, dar cu pecetea rasei noastre.

C. Rădulescu Motru⁴⁾ arată, într-o conferință despre Eminescu, că în definiția culturii unui neam intră „cel puțin două elemente: un element național care, izvorînd din firea poporului, dă culturii întregi o caracterizare proprie; și un element fără origină bine statornicită, care reprezintă un avut comun între mai multe popoare”. Acest al doilea element, spune autorul, constituie „gândurile care sboară pe deasupra națiunilor”, dar care „nu poate satisface foamea sufletească a poporului român” până nu sînt „întrupate în limba, în obiceiurile și în mentalitatea noastră națională, pentruca ele să existe pentru noi și pentruca ele să dureze și după noi, pentru omenire”.

Această întrupare de care vorbește C. Rădulescu-Motru a înfăptuit-o Eminescu, ridicându-se astfel în Pantheonul gân-

⁴⁾ C. Rădulescu-Motru, *Ce înseamnă Em. pentru cult. rom.*, „Rev. Nouă”, 1911, nr. 24.

dirii universale de unde proiectează puterea de creațiune românească, după cum Dante pe cea italiană, Goethe pe cea germană și așa mai departe.

Nu numai Românii au fost atrași de acest aspect universal al operei eminescene, ci și străinii care-au simțit-o în structura ei eternă. Așa, d. p., poetul polon *Emil Żegadłowicz* exclamă: „O, cât de îndurerată este întreaga operă a celui mai *strălucit meteor care a sclipit deasupra Europei între anii dintre 1850 și 1889!*”

Ungura *Erna Kapdekö*, într-o causerie literară, din 1933, mărturisește: „*Ne închinăm înaintea muzicii lui Beethoven, a dramelor lui Shakespeare, a poeziei lui Petöfi și Eminescu*”.

Și însfârșit, *I. Kovaci*, la 1934: „Eminescu este cel dintâi și cel mai mare artist al limbii române, cântărețul oamenilor triști *care planează la înălțimea lui Byron și Pușkin*”⁵).

3. Personalitatea lui M. Eminescu: interpătrundere între viață și operă. — După ce am semnalat cauzele adânci pentru care de 50 de ani Eminescu farmecă, modelează și îndrumează, cu o intensitate din ce în ce mai mare, generațiile de intelectuali români, vom încerca să descifrăm, în linii generale, însușirile cele mai esențiale ale marei lui personalități.

Este un lucru pe deplin stabilit că Eminescu a fost un geniu. Această afirmație categorică și adevărată nu o face cineva care citește din când în când versurile poetului, ci T. Maiorescu, N. Iorga, M. Dragomirescu, G. Ibrăileanu, Bogdan-Duică, Leca Morariu și toți aceia cari și-au făcut un cult din interpretarea sensului vieții și operei poetului.

Unii dintre acești mari interpreți, T. Maiorescu și M. Dragomirescu de pildă, au încercat să-i despartă existența pământească de cea artistică. Au voit, adică, să stabilească faptul că genialitatea operei se explică numai prin personalitatea artistică a poetului.

Teoria autorului *Științei Literaturii* — operă originală, cu răsunet și'n străinătate — că anume „personalitatea artistică a unui poet este deosebită de personalitatea lui omenească”⁶),

⁵) Citat după I. E. Toroutiu și Al. Ionescu, *Valoarea dominantă a sec. nostru*, „Conv. Lit.”, 1939, nr. 6—9.

⁶) M. Dragomirescu, *Critice*, vol. II, p. 321.

credem că, aplicată la Eminescu, trebuie înțeleasă numai ca un principiu de metodă în cercetarea operei poetice și nici decum că ar etista o prăpastie între una și alta.

Nu se poate o mai strânsă legătură între viața — privită în liniile ei adânci — și opera lui M. Eminescu, legătură care merge, am putea spune, până la confundare.

Criticul G. Călinescu afirmă că „La niciun poet, ca la Eminescu, nu pare mai indestructibil legată viața de operă. Poezia chiar cea mai lirică se cade să fie impersonală, adică fără raport necesar cu biografia. *Poeții mari însă unesc eternul cu efemerul* și se cântă pe sine fiind înțeleși de toți, fiindcă de fapt ei n'au un eu individual, ci numai unul de exponentă”⁷⁾.

Prin această recentă afirmație G. Călinescu face să fie oarecum absolvit de unele concluzii greșite pe care le scria în *Viața lui Eminescu*, unde, printre altele, spunea că „Eminescu era junimist... și prin ura contra liberalilor, care-l lăsase pe drumuri” (*Viața lui Eminescu*, Buc., ed. I, 1932, p. 376). E de mirat cum autorul a atribuit personalității lui Eminescu o asemenea scădere și altele încă, veștejite de Leca Morariu (*Eminescu la... Techirghiol* — Bul. „M. Eminescu” 1932) și I. E. Torouțiu (*Pagini de ist. și critică lit.*, Buc., 1936).

Dar dacă până acum am expus numai teoretic că trăirea lui Eminescu este strâns legată de opera lui, iată că avem în fața noastră unul din cele mai convingătoare studii care ne poartă prin existența marelui poet și ne arată că într'adevăr el și-a trăit viața în sensul operei care l-a mistuit. Este studiul *Mihai Eminescu* al aceluși Leca Morariu⁸⁾, care, avându-l tovarăș odinioară pe Bogdan-Duică, a pornit pe cărările bătute de poet să-l găsească, să-l cerceteze și să ni-l arate așa strălucitor cum a fost, cum a trăit și cum a creiat.

Între alte caractere determinante ale operei poetului, Leca Morariu scoate în evidență *spontanitatea și sinceritatea*.

Un exemplu concludent în această privință, observat mai întâi de G. Ibrăileanu, îl găsește autorul în lexicul poeziei eminesciene, care abundă în sunetele nazale *m* și *n*, consonantele

⁷⁾ G. Călinescu, *Sensul vieții și operei lui M. Eminescu*, „Însemnări leșene”, 1939, nr. 10.

⁸⁾ Leca Morariu, *Mihai Eminescu*, „Conv. Lit.”, 1939, n-rele 6—9.

cele mai muzicale din limba română: lin—senin, flamuri—ramuri, într'una—luna, talanga—creanga, etc. (*Mai am un singur dor*). Faptul acesta nu-i „*rezultatul unui simplu artificiu îndârjit—căutat, îndârjit—voit, nu produce impresia de «mijloc inferior» (Ibrăileanu, 180)*”, cum e cazul d. p. la Al. Macedonschi (versurile citate de Ibrăileanu: „Legând ani vani d'ani vani”), ci „*armonia imitativă din poezia lui Eminescu a rezultat ca o întâmplare binevenită, ca efect al muzicii din sufletul poetului, ca produs al instinctului poetic, și nu al voinței conștiente*”⁹⁾, precizează Leca Morariu, citându-l și pe Ibrăileanu.

Dar spontaneitatea și sinceritatea este urmărită de autor în însăși viața poetului. Așa, d. p., când Maiorescu îi sugerează posibilitatea unei catedre de filosofie la universitatea ieșană, spontan și singer studentul Eminescu răspunde că „*e măgulit de propunerea ce i se face; socotește însă că ea vine prea devreme pentru conștiința sa...*” (Rădulescu-Pogoneanu, *Studii*, 58)¹⁰⁾, deoarece „*Kant mi-a parvenit relativ târziu; Schopenhauer la fel. M'am inițiat asupra lor, dar intuitiva renaștere a cugetării lor în adâncul meu intim și aliajul cu specificul sufleteșcului meu încă nu s'a săvârșit*”¹¹⁾.

Spontan și sincer a fost în demnitatea lui revizorul Mihai Eminescu, când, în urma unei nedrepte observații ce i s'a făcut de către Minister a răspuns: „Am fost cu drept cuvânt surprins de ordinul D-voastre... prin care sânt invitat de-a arăta, dece în intervalul dela 15 la 31 Martie a. c. n'am inspectat niciuna din școalele rurale ale județului Iași... Mai întâi am căutat a justifica acest ordin prin vr'o greșală de adresă... Deaceea sânt silit a respinge ca nefondat avizul onor. Consil. Permanent...”¹²⁾.

Spontan și sincer a fost ziaristul M. Eminescu în indignarea ce-o resimte când, fiind redactor al „Curierului de Iași”, i se cere să scrie un articol prin care să laude pe primarul

⁹⁾ Leca Morariu, *M. Eminescu*, „Conv. Literare”, 1939, nr. 6—9, p. 767.

¹⁰⁾ Leca Morariu, ibidem, p. 769.

¹¹⁾ Înțelesul în românește al unui fragment din scris. în l. germ. a lui Em. către T. Maiorescu, înțeles dat de Leca Morariu în „Conv. Lit.”, art. cit., p. 770, nota 10.

¹²⁾ Citat după Leca Morariu, „Conv. Lit.”, 1939, p. 772—773.

Pastia, om pe care nu-l cunoștea. Nu primește deasemenea nici înjositoarea propunere ce i se face de-a consimți să iscălească laudele scrise de alții la adresa aceluiaș Pastia: „Și fiindcă n'am obiceiul să fac o taină din opinia bună-reă ce-o am de fiecare, i-am spus (lui Mircea, dir. tipograf.) că refuz să fiu amestecat cu orișicine în aceeaș troacă. E drept ca să-mi port greșelile mele, care din mila Domnului vor fi destule, iar nu și a(le) oricărui avocat de mână a treia, sau a(le) oricărui bulgar, ce de ieri, de alătăieri, ține pana'n mână pentru a înoda două vorbe românești...”¹³).

Spontan și sincer a fost Eminescu în fanaticul lui avânt spre „adevărul absolut” (L. Morariu) și spre „binele suprem” (L. Morariu), în cugetarea, în iubirea, în suferința, în dragostea neistovită pentru țară și neam, în limba lui cu nimic comparabilă.

Așadar iată că și viața, și opera lui Eminescu sânt străbătute de aceleași vibrante însușiri, *spontaneitatea și sinceritatea*, însușiri evidențiate atât de convingător de Leca Morariu.

Dar pentru că problema personalității marelui poet este așa de interesantă și pentru că avem la îndemână o așa de plastică și adevărată caracterizare a ei, ne luăm permisiunea a mai reproduce un pasaj: „Nimenea dintre marii literaturii românești n'a fost — vorba lui Vlahuță — atât de mult văpae ce se mistuie luminând. Nicio operă a scrisului românesc nu s'a închegat dintr'o mai inexorabilă jertfă ca aceasta. Atotcovârșit de imperativul categoric al creației și al românismului său integral, atotuitător de sine deci, *Eminescu pare a nu-i fi cerut vieții decât sincera, desăvârșita trăire, pentru ca atât mai adevărată să i se îplinească opera*”¹⁴). Autorul din care s'a citat acest pasaj, Leca Morariu, vede viața lui Eminescu ca pe aceea a unui erou în sensul lui Carlyle: „Eroul este prin excelență omul veridic, omul care caută și spune adevărul cu orice pret: calitatea lui de căpetenie este sinceritatea — o sinceritate adâncă, aspră și sălbatecă...” (Citat de L. M. după Thomas Carlyle, *Eroii*, în trad. lui C. Antoniadă).

¹³) Citat după Leca Morariu. *M. Eminescu*, „Conv. Lit.”, 1939, p. 773.

¹⁴) Leca Morariu, *M. Eminescu*, „Conv. Lit.”, 1939, p. 776.

4. **Pesimism—optimism.** — Problemă foarte interesantă, care a preocupat și continuă încă să preocupe mintea unor comentatori, este pesimismul lui Eminescu.

În privința aceasta s'au emis multe păreri. Cauza este, credem noi, în faptul că au fost împărțite și părerile în ce privește originea acestei atitudini față de lume și viață.

Unii cercetători au considerat pesimismul ca un rezultat al vieții nenorocite, care a lipsit pe poet de plăcerile și bucuriile bunului trai. Alții l-au considerat ca un rezultat al „mediului social păcătos” sau al „sfărămării iluziilor” unui om al cărui prim fond este idealismul, nu cel metafizic, ci un idealism „care are izvorul în viața reală și se realizează aici, pe pământ...”¹⁵⁾.

Deasemenea pesimismul a mai fost interpretat și ca un rezultat al cugetării metafizice, când omul, avântându-se cu mintea până la întrebările ultime, nu și-a putut da un răspuns sau, dacă și l-a dat, acesta a fost în sensul unei totale negații.

Însfârșit s'a făcut și se mai face distincție între un pesimism egoist, rezultat al nemulțumirilor și durerilor personale, și un pesimism altruist, rezultat de pe urma observației asupra suferințelor omenirii în general.

Reiese dar din cele spuse că, pentru a vedea dacă un poet este optimist sau pesimist, trebuie să ne înțelegem mai întâi asupra sensului acestei noțiuni și apoi să ne încumetăm a pătrunde în adâncimile vieții și operei lui.

Simion Mehedinți¹⁶⁾, discutând, în studiul său *Optimismul lui Eminescu* despre personalitatea poetului, printre altele, spune că pesimism înseamnă credința că lumea este rea și rău întocmită; optimismul, din contra, găsește că această lume este perfectă sau, mai bine spus, perfectibilă. Dacă pentru Pitagora Cosmos-ul era într'o perfectă ordine și armonie — corpurile cerești având o stabilitate bine hotărâtă — astfel că „prin răsăritul și apusul lor zilnic, astrele formau un fel de orchestră simfonică, un mecanism ceresc de o perfecțiune eternă”, pentru H. Poincaré „axa orbitelor planetare este nestabilă”. Întreaga știință modernă, până la Einstein, spune S. Mehedinți, ne aduce categorica concluzie că „perfecțiunea este o idee abstractă” și

¹⁵⁾ I. Gherea, *Studii critice*, vol. I, ed. III, p. 122—23.

¹⁶⁾ S. Mehedinți, *Optimismul lui M. Eminescu*, Buc. 1936.

„lumea concretă ne arată peste tot numai aproximație și nestabilitate”. Așa fiind, adică privind lumea concretă din sferele cugătării metafizice, vom constata imperfecțiune, suferințe, neliniști. Și, „în acest înțeles, ... nu există om de cultură... care să nu aibă o concepție pesimistă despre univers”¹⁷⁾.

Dar, continuă S. Mehedinți, viața durează totuși și geniul, părăsind perspectiva telescopică a spațiului și a timpului infinit spre a se întoarce la aspectul imediat al vieții, găsește momente de plăcere în munca lui creatoare; viața „nu numai că nu e jertfită pesimismului, ci, din contra, devine un izvor de mare înviorare pentru alții”¹⁸⁾.

Autorul conchide că Eminescu a fost un fanatic pesimist în momentele de filosofare poetică, dar și un fanatic optimist în activitatea sa practică. Ori-în-ce situație ar fi fost pus, fie revizor, fie bibliotecar, fie profesor sau ziarist, el a desfășurat o mare energie, având convingerea neștrămutată că lucrează pentru mai-binele societății.

Din cele arătate în rândurile de mai sus, ar rezulta, în aparență, că'n Eminescu s'au sbătut două puternice personalități: una pesimistă, când e vorba de avânturile supreme ale minții spre pătrunderea absolutului și tainelor lumii; alta optimistă, când e vorba de aceleași avânturi supreme, dar spre îndreptarea vieții și a neamului, al cărui exponent firesc s'a simțit și pentru care s'a jertfit.

Adâncindu-ne în viața și opera lui Eminescu însă, simțim cum cele două aspecte nu duc o luptă pentru întâietate, luptă tragică pe viață și moarte cum cred unii, *ci, din contra, aceste așa zise personalități, în aparență contradictorii, în realitate se înțeleg, ba se caută chiar și se întregesc.*

Nu-i vorba dar de două personalități, una optimistă și alta pesimistă, ci numai de una singură, de acea *unică personalitate creatoare care-i Eminescu.*

Această „*unică personalitate Eminescu*” ți se desvăluie nu numai cercetând opera poetică deoparte și cea ideologică pe de altă parte; nu numai cercetând opera poetică speculativ-reflexivă și cea în care reflexia în sensul idealismului metafizic

¹⁷⁾ S. Mehedinți, *Optimismul lui Eminescu*, Buc., 1936, p. 12.

¹⁸⁾ Idem. p. 14.

lipsește; — ci acest caracter de unicitate, în care cele două aspecte, optimist și pesimist, își pierd însușirile lor contradictorii, îl simțim chiar în poeziile cele mai reflexive, cum ar fi de pildă *Scrisoarea I*.

În această poezie, ideea de moarte și de negație este scăldată în cel mai măreț tablou cosmic ce se poate închipui:

Lună tu, stăpân'a mării, pe a lumii boltă luneci
 Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci;
 Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară
 Și câți codri-ascund în umbră strălucire de isvoare!
 Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
 Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
 Câte tăraturi înflorite, ce palate și cetăți
 Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți!

La mijloc poetul dă un șir din cele mai negative imagini, printre care:

Căci e vis al neființei universul cel himeric.

Dar toate acestea se topesc în aceeași minunată și mărească priveliște dela început:

Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară
 Și câți codri-ascund în umbră strălucire de isvoare!

Chiar ultimul vers, unde pare a se ivi, antiteza „viață-moarte”, în realitate este o atracție intimă și proprie numai poetului nostru, căci *raza*, *lumina* și nu întunericul străjuește moartea:

Și pe toți ce'n astă lume sânt supuși puterii sortii
 Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții!

Ceeace deșteaptă în suflet trăirea unei asemenea poezii nu-i nici optimism, nici pesimism, ci o unică stare: *cea eminesciană*.

În unul din cele mai substanțiale articole pe care le-a scris M. Dragomirescu¹⁹⁾, voind să explice felul pesimismului marelui poet, spune: „Eminescu este mare — și în această privință

¹⁹⁾ M. Dragomirescu, *Eminescu 1850—1889 — Omagiu lui M. Eminescu*, 1934.

este mai mare decât toți — pentru că a putut să unească într-o sinteză superioară mistică două elemente contradictorii. Unul din aceste elemente e repulsiv: e zădărnicia tuturor eforturilor noastre și prăbușirii în neant a oricărei vieți. Un altul este atrăgător: frumusețile naturii cu farmecul lor negrăit.

Eminescu este cel mai mare poet pesimist, pentru că nici un alt poet nu e mai radical decât dânsul în ce privește nimicnicia vieții.

Căci vis al morții-eterne e viața lumii întregi.

În același timp el este cel mai mare poet al naturii, pentru că niciun alt poet pe lume n'a însuflețit-o și n'a împodobit-o cu mai multe farmece²⁰⁾.

Ce spune prin urmare autorul rândurilor citate? Că Eminescu este o „sinteză superioară mistică”, rezultat al contopirii celor două elemente contradictorii: „zădărnicia tuturor eforturilor” și „frumusețile naturii cu farmecul ei negrăit”. Dar acestor două elemente le putem spune pe nume: pesimism și optimism. Ceeace a rezultat din fuziunea lor totală și armonică, nu prin lupte de exterminare pentru întâietate, a trebuit să fie o substanță nouă, *dar în niciun caz un pesimism îndulcit, sau un optimism cu aripa frântă, sau o personalitate inegala cu sine însăși.*

Și a rezultat în adevăr acea structură sufletească „sinteză superioară mistică”, cum o numește M. Dragomirescu.

Cu toată această categorică și adevărată afirmare, „sinteză superioară mistică”, doar câteva rânduri mai jos, autorul continuă: „Eminescu este *cel mai mare pesimist* pentru că niciun alt poet nu e mai radical decât dânsul în ce privește nimicnicia vieții”.

Ne întrebăm: ce fel de *pesimist* dacă-i sinteză între pesimism și optimism?

Dragomirescu simte că impresia cetitorului nu trebuie să rămână pe afirmația citată, căci continuă imediat: „În același timp este cel mai mare poet al naturii, pentru că niciun poet pe lume n'a însuflețit-o și n'a împodobit-o cu mai multe farmece”.

²⁰⁾ M. Dragomirescu, *M. Eminescu 1850—1889 — Omagiu lui M. Eminescu*, 1934.

Autorul însă nu rămâne aici, ci completează, spunând că „dacă pesimismul lui Eminescu merge mai adânc în inima omenească decât al tuturor celorlalți poeți pesimiști ai umanității”, aceasta-i din cauza farmecului naturii cu care este împreunat.

Dar farmecul acesta al naturii nu este decât elanul nestăpânit spre viață. Natura întreagă este imaginea cea mai perfectă a veșniciei vieți.

Altădată, Dragomirescu are altă formulă pentru natura poetului: „Eminescu este cel mai mare poet al pesimismului uman, fără ca totuși să fie străin de olimpianismul și optimismul vieții” (M. Dragomirescu, *Valoarea lui Eminescu*, Revista „Extemporal” a lic. „M. Eminescu”, Buc. 1936, nr. 3).

La aceleași concluzii — ca și autorul *Științei Literaturii* — ajunge și Henrieta Sachelarie în teza de doctorat *Pesimismul lui Eminescu*, publicată în editura Institutului de Literatură al Universității din București, 1927.

Interesante și sugestive totodată pentru studiul personalității marelui poet sânt și constatările la care ajunge T. Vianu, în *Poezia lui Eminescu*. Se arată acolo cum poetul obișnuiește foarte des să asocieze *expresia voluptății cu a durerii*. Așa de exemplu: „Ce puternic e — gândirea cu-amoroasă *dulce spaimă*” (Inger și Demon); „Las'să mă uit în ochi-ți *ucigători de dulci*” (Strigoii); „Ah *ce fioros de dulce* depe buza ta-i cuvântul” (Scrisoarea IV-a); etc.²¹).

Toată lumea își amintește de acel „*farmec dureros*”, în care putem exprima una din impresiile de ansamblu ale operei sale (Eminescu), spune T. Vianu²²). Iar mai departe arată că această atitudine sufletească „farmecul dureros” este o categorie sentimentală romantică, dar și *expresia dorului din poezia populară*. „Dar faptul că el ocupă un loc atât de însemnat în opera poetului nostru, se explică prin aceea că el este tocmai punctul în care se întâlnesc înrâuririle formației sale cu vâna care urcă din straturile adânci ale inspirației populare și poate din amintirile depuse în sânge”²³).

²¹) T. Vianu, *Poesia lui Eminescu*, p. 70.

²²) T. Vianu, *Poezia lui Eminescu*, p. 68.

²³) T. Vianu, *Poezia lui Eminescu*, p. 77.

Încheind această discuție, revenim la cele spuse mai sus, că nu-i vorba la Eminescu de două personalități sau de două atitudini în fața vieții și a lumii, *ci de una singură, puternică, genială și creatoare, unică și atotcuprinzătoare în desfășurarea ei spre absolutul „Luceafărului mărilor” cât și spre absolutul pământului traco-dacic.*

Problema naturii lui Eminescu comportă desigur o discuție mai amplă decât am făcut-o în capitolul *Pesimism-optimism*. Nu-i locul s'o dezvoltăm aici, unde am dat mai mult o sugestie spre o nouă privire a personalității eminesciene.

Cu aceste spuse, trecem la tema noastră: Eminescu văzut de poeții români.

Ogîndirea lui Eminescu în conștiința poeților care l-au cântat

1. **O existență tragică.** — Viziunea jertfirii de sine într-o îndeplinire totală a unei misiuni spirituale are, la Români, ceva dumnezeesc. Geniul popular și-a concretizat în chip minunat această viziune în una din desăvârșitele lui producțiuni artistice care se leagă de faptul creștinesc al zidirii celei mai mândre mănăstiri a neamului nostru. Este legenda *Mănăstirea Curtea-de-Arges*, care, alături de *Miorița*, ogîndește sufletul Daco-Românului. Prin aceste două capodopere Românul a arătat pe vecie că — fie în viață, fie în moarte — neclintit este din natura plaiurilor ce i le-a fixat Dumnezeu, singurul la care se închină și căruia-i arată vrednicia, creînd și jertfindu-se. Așadar: *natură și Dumnezeu, creație și jertfă.*

După cum imaginația populară a fost zguduită de măreția jertfei lui Manole, meșterul care și-a dat ce avea el mai drag și la urmă însăși viața, numai ca ideea să-și capete trup și să veșnicească, — tot așa generațiile de intelectuali au fost și continuă să fie zguduite, rînd pe rînd, de tragica și chinuita existență pămîntească a lui Eminescu, a aceluia care a dat un stil și o direcție spiritualității românești moderne.

Poeții, reprezentanți ai sensibilității unui popor, sînt cu atît mai mult impresionați de tragica existență cât și de personalitatea genială a înaintașului lor. Impresiile și convingerile și

le-au consemnat în diverse poezii ce i le-au închinat în cursul vremii.

Năprasnica boală ce a cuprins ființa lui Eminescu, la o vârstă când majoritatea oamenilor abia își fac un rost în viață, a căzut ca un trăsnet în mijlocul contemporanilor. Admiratori și adversari au amuțit în fața nenorocirii. Ici, colo doar câte un glas dacă a mai aruncat timid vreo răutate. Unul singur a fost ceva mai îndrăzneț: Al. Macedonschi, care în sufletul său s'a căit amar de răutatea celor 6 versuri ale nefericitei lui epigrame. Multă vreme n'a isbutit totuși să îndepărteze din preajmă-i atmosfera de indignare a publicului intelectual din țară.

La 1889, când moartea a tăiat definitiv orice posibilitate de îndreptare, mințile s'au cutremurat nu numai de tragica soartă, ci și de măreția omului a cărui existență pământească se sfârșise.

N'a trecut mult și, revenindu-și din consternarea iremediabilei pierderi, Românii, uniți în admirația poetului, dar despărțiți în cauzele care-au produs această pierdere, au început să polemizeze și să se învinovățească unii pe alții. În general vorbind, se poate spune că se formară două tabere: una care susținea că tragica existență a poetului este un rezultat al nedreptăților ce s'au îndreptat asupra lui și al desinteresului, celor care l-au cunoscut, față de lipsurile materiale pe care le-a îndurat; alta, din contra, susținea că orice viață ar fi dus Eminescu, el ar fi avut același sfârșit, întrucât germenul boalei lui era înăscut.

Prima părere își găsește cea mai perfectă expresiune la Al. Xenopol, care nu se sfiște să exclame cu toată vehemența: „Cine l-a înebunit pe Eminescu, căci contest cu energie ca el să fi înebunit dela sine? L-a înebunit țara lui, poporul lui, ce nu l-a cunoscut, ce nu a vrut să facă în folosul lui, cât a trăit, nici o jertfă, spre a-i procura mijloacele subsistenței, ci l-a lăsat să-și trăiască viața într'o neagră mizerie și să moară în o casă de nebuni! Iată cum știu popoarele în deobște să-și răsplătească pe oamenii lor cei mari! Nu e vorbă, după moarte le re-

cunosc meritele, le înalță osanale și le ridică monumente; dar atunci e prea târziu, cel puțin pentru nenorocita victimă”²⁴).

Iar Bogdan P. Hașdeu, care nu l-a pretuit dela început pe Eminescu, scoate aceleași accente de indignare: „... El va trăi deși a murit nebun; vor muri însă pentru vecie nenumărații înțelepți cari au lăsat, lasă și vor lăsa totdeauna să înebu-nească un Eminescu”²⁵).

A doua părere pornește dela afirmația lui Maiorescu, că-tre care, uneori, se îndreptau fulgerele celei dintâi tabere. Maiorescu a susținut că nu mizeria și felul de viață l-a dus spre deznodământul nenorocit, ci germenul înăscut al nebuliei: „Ar fi fost crescut Eminescu în România sau în Franța, și nu în Austria și în Germania; ar fi moștenit sau ar fi agonisit el mai multă sau mai puțină avere; ar fi fost așezat în ierarhia statului la o poziție mai înaltă; ar fi întâlnit în viața lui sentimentală orice alte figuri omenști: Eminescu rămânea același, soarta lui nu s’ar fi schimbat”²⁶).

Trecând acum la poeți, a căror sensibilitate față de faptele vieții se manifestă într’un grad mai mare decât la ceilalți muritori, vom urmări deocamdată, în poeziile lor, cum au văzut viața lui Eminescu, care-i sensul acestei vieți și care-s cauzele pentru care ea s’a manifestat așa și nu altfel.

Din aproape toate cele 32 de poezii studiate, se desprinde o idee generală: una din cele mai triste și însângerate existențe. Dacă ar fi să facem citate pentru ilustrarea acestei idei, ar trebui să-i înșirăm aproape pe toți poeții care i-au închinat poezii.

Cităm totuși numai pe unul din cei mai tineri, pe Radu Gyr, prin versurile căruia ni se pare că vorbesc toți.

Radu Gyr compară suferințele celui mai mare poet român cu acele ale lui Isus Hristos:

Trist Isus, cu umbra de tămâe,
Dăruind azur din mâini subțiri,
Sfânt, bătut, pe veacul tău, în cue,
Scânteind, înalt, din răstigniri.

*

²⁴) A. D. Xenopol, în *Eminescu Comemorativ*, Iași, 1909.

²⁵) B. P. Hașdeu, în *Eminescu Comemorativ*, Iași, 1909.

²⁶) T. Maiorescu, *Eminescu și poeziile lui*, *Critice*, vol. III, 1928, p. 132.

Nu, tu nu ești meșterul, nici cneazul.
 Nu ești însetatul Împărat.
 Sfâșiat ți-i pieptul și obrazul.
 Tu ești marele însângerat.

Radu Gyr merge atât de departe cu imaginea suferințelor, încât mărturisește că se închină nu în fața gloriei, ci a rănilor poetului:

Eu nu-ți pipăi steme și nici lauri...
 Numai rănille mă plec și ți le strâng
 Și le fac medalii mari de aur, —
 Ingenunchi, le 'nchid în inimă și plâng.

(Radu Gyr, *Lui Eminescu*)

2. Cauzele nefericirii: unii: lipsurile materiale și neînțelegerea contemporanilor; unii: propria-i genialitate și propriu-i destin; unii: și oamenii, și geniul, și destinul.

Lipsurile materiale și neînțelegerea contemporanilor. — Analizând însă *cum văd poeții* cauzele acestei nefericite existențe pământești, observăm că ei se despart.

Așa, de pildă, Maria Cunțan, Olănescu-Ascanio, Kostya Rovine, D. Anghel și Șt. O. Iosif, cei mai puțini deci, văd izvorul suferințelor în faptul brut al neînțelegerii contemporanilor, al egoismului lor, al tuturor lipsurilor îndurate de poet, al părăsirii lui însfârșit:

Cântăm încet și fata ne udă,
 Ne pică lacrimile tot mai des,
 Căci ai avut o soartă-atât de crudă...
 Și plângem fiindcă nu te-am înțeles.

(Maria Cunțan, *Lui Mihail Eminescu*)

*

Și nimenea, poet de jale,
 P'acest pământ nesimțitor
 N'a înțeles a ta durere
 Nici glasul cânturilor tale
 Și na' răspuns chemării lor!

(Olănescu-Ascanio, *Umbrei Poetului*)

Și noaptea-l încinge mai neagră... mai mare...
 Și ochii-i se luptă cu pana — un chin! —
 Iar foamea îi fură din forța visării...
 Ar da „veșnicia de vis” p'o țigare,
 Dar cine-i primește umilul destin
 Când nu mai e vremea cântării?!...

Să nu simți o mână iubită pe frunte,
 Să nu ai în haină, d'o lună, un ban,
 Să simți că pustiu-i mai greu ca un munte
 Și orice speranță s'o știi că e'n van,
 Și totuși să cânti!... O, poete!...

(Kostya Rovine. *Lui M. Eminescu*)

Versurile citate ne aduc aminte de revolta lui Xenopol, care învinuia țara întreagă de nenorocirile marelui său contemporan.

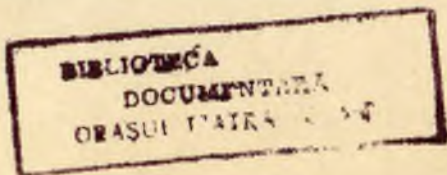
Propria-i genialitate și propriu-i destin. — Dar dacă această categorie de poeți văd viața tragică a lui Eminescu ca un rezultat al relei comportări a oamenilor față de el, nu tot așa se întâmplă cu a doua categorie și cea mai numeroasă.

De fapt, prima constatare, de suprafață, este a unor poeți care n'au avut o viziune puternică nici în alte poezii ale lor. Sânt sentimentali, impresionați de-o durere, de-un plâns, de-o iubire, fapte manifestate direct sub ochii lor și exprimate cu multă duioșie, dar fără o pătrundere mai în adâncul lucrurilor. Fac excepție D. Anghel și Șt. O. Iosif, cari vorbesc mai mult de calvarul ce-l îndură ei înșiși, încercând să-l pună alături de cel al marelui poet:

Sânt ani de-atunci... și astăzi, nevrăstnicii de eri
 Au încercat ei înșiși cumplitele dureri.
 Au suferit și dâșii și-au plâns cu-adevărat;
 Ca tine, nopți de trudă adesea au veghiat
 Slujind plini de credință divinului tău cult.
 Și cine știe dacă n'au suferit mai mult,
 Lipsiți de-ariipa largă a geniului tău...

(D. Anghel și Șt. O. Iosif, *Lui Eminescu*)

În categoria a doua a poeților, zguduiți de existența tragică a lui Eminescu, dar care nu se opresc numai la simpla neînțelegere a oamenilor ca izvor al acelei nefericiri pământești,

pot fi numiți: Al. Vlahuță, Anton Naum, Cicinat Pavelescu, G. Murnu, G. Voevidca, Aron Cotruș, Tulliu Nuși și Francezul Lucien Bazin.

Intuiția acestora a trecut dincolo de contingentele imediate ale vieții. Scrutând șirurile de existențe în timp, au privit departe, descoperind că fiul căminarului din Ipotești a apărut încununat de un destin mesianic și cu o altă existență decât a oamenilor obișnuiți. Ei i-au surprins pecetea destinului și a genialității creatoare, dându-și seama că după cum acest nimb nu vine dela oameni tot așa nici existența nu-i este în funcție de ei. Și dacă-i adevărat că geniul apare independent de voința omenească și că odată apărut nu stă sub legile vieții omenești, tot așa de adevărat este că el, geniul, pentru oameni a fost trimis, ca să le deschidă căile viitorului prin jertfa propriei lui ființe.

Iată, în esență, superioara înțelegere a vieții nefericite, aici pe pământ, a lui Eminescu, așa cum se desprinde ea din poeziile celei de-a doua categorii de poeți.

Căruia dintre noi, auzind numele lui Eminescu, nu ne murmură în urechi sugestivele versuri ale lui Al. Vlahuță:

Tot mai citesc măiastra-ți carte,
Deși ți-o știu pe din afară...

A, nu mă mir *că ți se dete*
O zodie atât de tristă,
Că sbuciumat de-atâtea patimi,
Râvnești pe cei ce nu există,

Și că potop de negre gânduri
Se strâng și ți se sbat sub frunte:
Pe veci întunecații nouri
Sunt frații vârfului de munte!

(Al. Vlahuță, *Lui Eminescu*)

Așadar nu oamenii i-au făcut nefericita soartă, ci cineva, mai presus de ei, *i-a dat-o*.

Iar mai departe, ca să întărească parcă această idee, poetul ne dă imaginea omului mistuit de propriul său geniu, jertfa supremă spre îndeplinirea destinului: luminarea oamenilor pământului.

O, dacă geniul ce scoase
Ca din adâncul unei mări,
Din fundul inimii sdrobite,
Comoara asta de cântări,

Nu te-ar fi ars, — svâcnindu-ți tâmpla
De ilacările 'năbușite,
Ce-ți luminau ale gândirii
Împărății nețărmurite...

pentruca apoi să termine:

Văpaie!... Ce-o să-i pese lumii,
Că tu te mistui luminând?

(Al. Vlahuță, *Lui Eminescu*)

Ideea că marele poet *a fost sortit* unei vieți nefericite prin însăși genialitatea lui și prin sensul destinului cu care a apărut — jertfierea de sine — o exprimă tot atât de puternic ca și Vlahuță, ba poate cu mai multă claritate, poetul bucovinean G. Voevidca:

Asemeni unui înger căzut, cu aripi frânte,
sortit să sângereze, să plângă și să cânte, —
cu ochii triști ca moartea, cu sufletul de jar
trecuși prin valma lumii, străin și solitar...
Destinul tău — povară mai grea ca un blestem
iar viața ta — un tragic și 'nlăcrămat poem...

*

Și cântecele tale, cu sunete de aur,
curgeau ca strălucirea celui mai rar tezaur,
erau șirag de lacrimi și de mărgăritare,
erau fâșii de suflet ce sângeră și moare...

Autorul simte nevoia să răspundă parcă tuturor aceloră
care învinovățiau oamenii de boala și moartea artistului:

„Mizeria-l ucise!” — șoptiau, miloși, vecinii,
cari n'au putut să vadă ce crud te mușcă spinii
ce îi purtai cu'n zâmbet atât de blând și trist
pe albul frunții, — dulce al Poeziei Crist!...

*

Ei nu știau, sublime, că viața ta sihastră
în viu-i foc se stinse ca pasărea măiastră
ce s'a topit în proprii văpăi mistuitoare
ca să renască 'n urmă cu-atât mai sclipitoare!...

(G. Voevidca, *Lui Eminescu*)

Nu trebuie să înțelegem însă că Voevidca, Vlahuță și ceilalți poeți, care pun ca izvor al nefericii geniul și destinul, exclud cu desăvârșire din discuție pe oameni. Contribuția omenască ei nu o exclud, ci, din contra o arată, căci pentru oameni a suferit Eminescu. El a îndurat „toată durerea pe care lumea n'o mai simte” și a plâns „plânsul tuturor”, cum spune Vlahuță; sau cum adaogă Voevidca, poetul a adunat în cântecele rupte din sufletul său „picuri de sânge ai rănilor ce dor”, jalea și amarul poporului.

Ba, unii poeți, ca d. p. *Nuși Tulli*, merg și mai departe, văzând în durerile lui pe acele ale omenirii în general:

Tu ai smuls din liră-ți *plânsul existențelor sărmane*
Și ai scris cu-a tale lacrimi cea mai tristă poezie.

*

Tu n'ai plâns a tale patimi, ci dureri universale,
Și-ai cântat, ca serafimii, suferințe ce omoară:
În poemul vieții tale scris în stihuri geniale
Noi citim poema lumii.....

(Nuși Tulliu, *Lui Eminescu*)

Așadar, această categorie de poeți nu exclude contribuția oamenilor la starea de nefericire a lui Eminescu, *ci pune numai altfel problema, mai adevărat*. Da, sânt și oamenii vinovați, căci nu l-au înțeles. Dar nu l-au înțeles pentru că dânsii erau prea mici față de măreția geniului și destinului său. Și din cauza aceasta cade accentul pe însușirea genialității și pe destin sau, mai degrabă, pe sensul destinului, care pe cât e de dureros, pe atâta-i de măreț, proiectat în viitor:

S'aprinzi pe holta vremii aștri

(Vlahuță)

sau:

Ei nu știau, sublime, că viața ta sihastră
în viu-i foc se stinse ca pasărea maiastră
ce s'a topit în proprii văpăi mistuitoare
ca să renască'n urmă cu-atât mai scîlpitoare!...

(G. Voevidca)

În poemul închinat lui Eminescu la 50 de ani dela moarte, în accente lapidare și într'o limbă de o rară plasticitate, s'ar părea că Aron Cotruș învinuiește amarnic pe contemporani. De

fapt el dă mai întâi o strălucită exemplificare cauzei pentru care n'a putut fi înțeles — micimea lor față de uriașa figură a poetului — și, în al doilea rând, lămurește cum acesta s'a mistuit pe sine, creându-și opera:

Dante valah, Măria-Ta,
— în foamea ce sălbatic trupul ți-l mușca
ca o vulpe mișea
ascunsă-adânc sub haina-ți grea, —
în trecerea scurtă pe-aici
ți-ai mâncat ursuz, în taină, inima,
printre mișei, printre pitici...

*

N'a curs nicipând și pentru tine Dunărea
nici cât pentr'un hoț de cai...
nu te-a 'nfiorat în ale apelor ei potcă,
nu te-a legănat pe-al valurilor rai,
ori sub ale vânturilor năprasnice săbii,
nici o lotcă
și nici bătrâne ori albe corăbii...

*

Marea Neagră, neagră și uitucă,
n'a trimis nicipând spre țărmuri nici o navă,
s'astepte, ca pe-o 'mpărăteasă, inima-ți bolnavă
și ca pe-un tânăr împărat, nemărginitu-ți dor de ducă...

*

râvnind nemărginirea și înaltul,
hamal cu fruntea 'n cer, hamal de fier,
ai ridicat năprasnic din străfunduri, supt, stingher,
ca pe-o minune nouă, — țara asta...

*

printre-ai tăi trecut-ai palid, iertător și mut
și-ai tăi, cu gândul dus aiurea, nu te-au priceput...
cine oar' te-ar fi putut pe-aicea înțelege?!...
pentru ei statura ta — era o fărdelege...

*

cum ar fi putut oare 'nveli
șoarecii,
cu văzurile lor mărunte,
dela poale până'n pisc — un munte?!...

(A Cotruș, *Eminescu-Poem*)

Tot ca un rezultat al destinului plin de sens, apare existența lui Eminescu și'n poezia lui G. Murnu. Acesta însă a surprins și tragicul momentului când omul, pentru a-și îndeplini

menirea încredințată de ursită, este nevoit să se rupă din contingentele pământesti, care se cereau trăite. Când aceste contingente se arătau în lumina îmbietoare, poetul, fermecat de chemarea lor, își oprește vâslele, căci:

*Ai crescut doar și tu în cătușe de lut
Și se frânge a ta cumpănă 'n două.*

Minunată și grăitoare imagine a spiritului sălășluind în lutul pământesc, din care nu ușor își ia sborul spre înălțimi!

Glasul tainic, dinăuntru, e mai puternic:

Ferecat în putere de bronz ne 'ndurată,
Din afunduri un clopot te cheamă să mergi,
Te desprinde din horă de veselă gloată
Și din nou osândit ești pe mare s'alergi
Și să n'ai tu popas niciodată.

Aceasta pentru că:

Tu ești unsul ursitei, martirul dator.
Călăuz'a nvierii spre-a culmilor poartă...

(G. Murnu, *Drum de stele*)

Și oamenii, și destinul, și geniul. — Sonetistul Mihai Codreanu împacă, se pare, părerile celor două categorii de poeți, despre care s'a discutat.

În recenta evocare a poetului, cu prilejul unei jumătăți de veac dela moarte, măestrul sonetului românesc îi vede într'a-devăr viața plină de suferință. Aceasta pentru că și destinul, și oamenii, și geniul, „blazonul unei steme”, au contribuit la arderea lui dureroasă. Arzând însă, a iluminat:

Cu tine nici destinul n'a fost blând,
Nici oamenii nu te-au cruțat... și geme
În plânsul tău blazonul unei steme
Ce-ți arse sufletul iluminând.

(M. Codreanu, *Lui Eminescu — La jumătate de veac după moarte*)

M. Codreanu reprezintă dar a treia categorie de poeți, cari văd suferința și jertfa vieții lui Eminescu, dar al cărei izvor se găsește nu numai în oameni, nu numai în soartă, nu numai în geniu, ci în toate acestea.

3. Esențialele însușiri spirituale ale lui Eminescu, văzute de poeți: cugetător de valoare universală; culme a gândirii românești creatoare și interpret genial al sufletului românesc; creator al unei noi limbi artistice, armonioasă și plină de sens.

„Oamenii curioși care nu mai ostenesc cernând operele din copilărie ale poetului își sporesc investigațiile intrând până în cele mai din urmă intimități ale omului. Pe noi ar trebui să ne intereseze numai spiritul celui ce-a fost Eminescu. ... În epoca exploziei sale, poetul a covârșit în chip monstruos, așa putea zice, cele materiale”²⁷⁾, spune M. Sadoveanu.

Acelaș lucru observă și Șerban Cioculescu²⁸⁾, încheindu-și analiza ce-o face romanului vieții lui Eminescu de Cezar Petrescu.

Dacă în primele două părți, Șerban Cioculescu găsește bine încheiat acest roman, căci „redă într-o monografie spirituală vie formarea caracterului eminescian”, în ultima parte — *Carmen Saeculare* — îl găsește lipsit de condiția esențială a unui roman, care să zugrăvească viața unui creator de valori spirituale. „Nu putem concepe romanul maturității lui Eminescu, între vârsta de 25 și 34 de ani, altminteri decât faustic”, eroul „mișcându-se în miezul unei drame spirituale”, opinează Ș. Cioculescu. Iar mai departe accentuează această idee, afirmând că nu biografia trebuia să fie utilizată așa de amănunțit, ci „viața poetică a gândirii sale, care constituie adevărata realitate spirituală”²⁹⁾.

Cercetând pe urmașii întru poezie ai marelui poet și gânditor, observăm că ei i-au simțit din plin această realitate spirituală, exprimând-o chiar cu putere în poeziile ce i le-au închinat. Nu se putea ca gândirea eminesciană, care, în drumul ei dramatic spre culmile absolutului a străbătut fie gama problemelor metafizice, fie aceea a rostului neamului său, să nu impresioneze și să nu-i vrăjească pe poeți.

²⁷⁾ M. Sadoveanu, *Câteva note* (Rev. Însemnări Ieșene”, 1939. nr. 10, p. 22).

²⁸⁾ Șerban Cioculescu, *Eminescu văzut de romancier* („Rev. Fund. Reg.”, 1936, nr. 7).

²⁹⁾ Șerban Cioculescu, *Eminescu văzut de romancier* („Rev. Fund. Reg.”, 1936, nr. 7, p. 191—92).

Aproape toți, ale căror poezii le-am cercetat, văd în el un mare cugetător al umanității și un vizionar al absolutului.

Și-i interesant faptul că ambele aspecte ale gândirii — metafizic și naționalist — au fost simțite și de poeții mai vechi, când încă cugetarea lui era judecată aproape numai sub aspectul valorii ei universale.

Aceste două principale aspecte, despre care am amintit, ale gândirii lui Eminescu mai apar în conștiința poeților și în semnul eternității.

Cugetător de valoare universală. — Trecând la exemplificările celui dintâi aspect, începem cu Vlahuță, continuând apoi cu acei poeți care exprimă mai plastic și mai accentuat aceeași idee.

Se pare că Vlahuță este atras de opera înaintașului său mai numai prin înalta cugetare ce-o cuprinde; aceasta îl farmecă și-l atrage neconținut:

Parcă urmând șirul de slove,
Ce-a tale gânduri semănară,
Mă duc tot mai afund cu mintea
În lumile de frumuseți...

Chiar „gândurile negre” care i se sbat sub frunte sânt înalte:

Pe veci întunecații nouri
Sunt frații vârfului de munte!

Apoi tot *gândirea* îi luminează „împărății nețărmmurite”, după cum tot ea îi dă viziunea eternității:

*S'aprinzi pe bolta vremii aștri,
Din sborul tristului tău gând...*

(Al. Vlahuță, *Lui Eminescu*)

„Sensitivul” Traian Demetrescu a exprimat în imagini sugestive nebănuita putere de cugetare a marelui poet. Geniala minte stăpânește *necuprinsul*, un *univers de gânduri*:

Și nu mai ești!... O groapă sub rânjetele-i crunte
Cuprinse Necuprinsul din geniala-ți frunte!

*

Dormi! Teasta ta o'ncapă un biet cosciug de scânduri.
Ea ce-a încăput în viață *un univers de gânduri!*...

(Tr. Demetrescu, *Lui Eminescu*)

Blândul Anton Naum, contemporan cu Eminescu și prieten din vremea Junimii, ni-l arată menit gândirii, dar și nemuririi:

*Căci merit ai fost, tu singur, din ale multimii rânduri,
Zei să-ți încununeze fruntea ta plină de gânduri...*

(Anton Naum, *Lui Eminescu*)

Cu atât mai interesantă este această mărturie cu cât autorul l-a cunoscut deaproape pe Eminescu.

Dar iată că și pentru iubita lui, pentru Veronica Micle, poetul este un colos, prin gândirea sa, o piramidă al cărei vârf abia-l pot atinge ochii ei:

*Vârful 'nalt al piramidei ochiul meu abia-l atinge...
Lângă-acest colos de piatră vezi tu cât de mică sânt —
Astfel tu'n a cărui minte universul se restrânge,
Al tău geniu peste veacuri rămâne-va pe pământ!*

Nici prin iubire, mărturisește Veronica Micle, nu poate să-l înțeleagă:

*Și dorești a mea iubire... Prin iubire pân' la tine
Să ajung și a mea soartă azi de soarta ta s'o leg,
Cum să fac! Când eu micimea îmi cunosc atât de bine,
Când mărețea ta ființă poate că n'o înțeleg.*

(Veronica Micle, *Lui*)

Ne aduc aminte aceste versuri de chemările Cătălinei, de ruga ei către Luceafăr, ca să se coboare pe pământ, din înălțimile lui siderale, pentruca să-l poată iubi și înțelege.

Soția lui A. D. Xenopol, poeta Riria, a întrezărit în Eminescu un *stăpân neînvins al cugetării umane*:

*Anii curg cu nepăsare, țărna pe mormânt așază;
Însă amintirea-ți scumpă între noi mereu veghează,
Și va spune totdeauna neamului întreg român,
Că ai fost al cugetării neînvins, măreț stăpân.*

(Riria, *La mormânt*)

Dar ce splendidă imagine a creat Mihai Codreanu! Pentru el, această cugetare s'a înălțat atât de sus încât se teme parcă a o urma. Se teme, căci simte suferința și lupta unui așa de semeț gând.

Te-ai înălțat vertiginos, sburând
Acolo unde, pe 'nălțimi supreme,
Să te urmeze-avântul meu se teme
De suferința marelui tău gând.

(M. Codreanu, *Lui Eminescu — La jum. veac dela moarte*)

Foarte discret, dar cu puternică rezonanță, în poemul *Bătrânii*, I. Pillat evocă *nemurirea* marelui poet, fără să-l numească.

În acest poem, I. Pillat începe printr'o minunată picturalizare autumnală a colinelor argeșene: agonia pădurii, vestită „de vaetul de ducă al galbenelor hoarde”; „via depe dealuri” și „casa dela cramă”; câmpia care „cu petici de-arătură-și îmbracă sărăcia”; zăvoaiele Argeșului; dealul dela Florica cu nucii centenari „păzind butuci de viță și rod de chihlimbar”... Dar înserează. Priveliștea spațială lasă loc timpului. Poetul este prins în mrejele trecutului... Înoptează... Singur, în bibliotecă... Luna doar a intrat nepoftită și începe-a întoarce filele bătrânelor cărți, din care apar, rând pe rând, Dosoftei Mitropolitul, Ghenadie Cozianul, Ienăchiță Văcărescu, Dinicu Golescu, Anton Pan, Eliade, Cârlova și Alexandrescu, Donici, Bolintineanu, Mureșeanu, Alecsandri și, înainte de-a apărea Griurescu, cu inima înfiorată, poetul mai așteaptă pe cineva:

Mă părăsise bardul, venit depe Siret.

— Vei răsări în cale-mi, din noaptea de sub tei
Tu dureros de dulce poet, să mi te-apropii?...

Și teii troieniră și tremurără plopilor.

Glicina depe ziduri, măceșul din pervaz

Legară liane scumpe și roze de Șiraz,

Iar casa mea bătrână reinălță prin veacuri

Castelul singuratic la margine de lacuri...

Și ca o lipsă mare matinse nemurirea

Acelui ce'n luceafăr își îngheță privirea.

Și ramurile toate bătură lung în geam,

Iar codrul și cu mine alătura plângeam.

(I. Pillat, *Bătrânii — Cel din urmă*, vol. *Pe Argeș în sus*)

Și așa mai departe se poate urmări cum avânturile minții lui Eminescu au impresionat pe mulți alți poeți, ca d. p.: *Olănescu-Ascanio* (... cruntele avânturi / De îndoieli fără de hotar);

Kostya Rovine (Ca'n Faust se luptă în pieptu-i durerea / Și tot ca în Faust demonici idei / Îi bat la ferestre...); *G. Manolescu* (Și filosofia 'ntreagă / Tu în versuri o însumi); *Al. Hodoș* (Co-moară de gândiri), *Nuși Tulliu* (În poemul vieții tale scris în stihuri geniale / Noi citim poema lumii...); *Aron Cotruș* (...râvnind nemărginirea și înaltul, / hamal cu fruntea'n cer, hamal de fier).

Și'n limba franceză s'a scris un imn poetului nostru. Este poezia lui *Lucien Bazin*, tradusă în românește de Șt. O. Iosif și publicată în revista „Semănătorul” nr. 41 din 1905. I. Scurtu, într'o notă din aceeaș revistă, mărturisă că a rămas „uimit, cum vor rămânea toți cititorii români, de pătrunderea extraordinară pe care o arată poetul francez în sinteza măiastră a personalității artistice și filosofice a lui Eminescu, a tragicului său uman și a însemnătății lui pentru neamul nostru și pentru literatura tuturor neamurilor”³⁰).

Sufletul acestui francez vibrează la bogăția versului eminescian, „În care se trezește al Romei geniu antic”, dar îl impresionează și cugetarea înaltă a minții poetului:

S'a stins *a ta gândire* în noaptea blestemată

(Lucien Bazin, *Un imn francez lui Eminescu* —
(Trad. de Șt. O. Iosif).

Culme a gândirii românești creatoare, interpret al românismului, profet și călăuză spirituală. — Întreaga operă a lui Eminescu, dela accentele pe care i le-a smuls moartea celui mai bun și înțelegător al lui profesor, Aron Pumnul, și până la ultimul rând pe care l-a scris în fatala zi a anului 1883, constituie *cea mai vibrantă icoană a naționalismului sau mai bine zis a românismului, a specificului neamului care l-a născut*. Iar prin arta și puterea cu care a exprimat acest românism, el și-a ocupat locul de frunte între marii creatori și gânditori ai umanității.

În afară că opera lui poetică — indiferent de temele pe care le conține — este, prin tonalitate și limbă, imaginea sufletului românesc, precum s'a arătat mai la începutul acestui studiu, în afară de aceasta, gândirea lui, așa cum s'a încheșat în

³⁰) I. Scurtu, *Notă* în „Semănătorul”, nr. 41 din 9 Oct. 1905.

proza ziaristică. este izvorită din conștiința ce i-au dictat-o a-dăncurile din care a apărut și din conștiința vizionarului ce-a întrezărit luminile îndreptării rasei sale.

Într'unul din manuscrisele lui, poetul se caracterizează cum nu se poate mai grăitor: „Dumnezeul geniului m'a sorbit din popor, cum soarele un nour de aur din marea de amar”³¹).

Naționalismul lui Eminescu nu este o atitudine pe care o lua la un moment dat, ci este o stare permanentă a ființei sale, stare pe care n'a luat-o cu el în împărăția liniștii, ci a lăsat-o aici, pe pământ, ca să hrănească generațiile de urmași.

Astăzi, mai mult ca oricând, întreaga intelectualitate românească, în frunte cu cei mai aleși reprezentanți ai ei, simt acest naționalism și-l afirmă în studiile lor. Întrucât faptul s'a arătat și în prima parte a lucrării, nu mai insistăm și ne întoarcem la poeți, la care se va constata cum românismul lui Eminescu a fost întrezărit și simțit apoi în toată plenitudinea lui.

Și'n această privință se observă că poeții generațiilor mai noi, trăind în epoca în care gândirea naționalistă eminesciană este unanim recunoscută și pe cale de fericită rodire, au exprimat cu mai multă intensitate imaginea marelui creator, sub aspectul românismului, decât poeții mai vechi. Dar lucrul va putea fi urmărit în cursul expunerii.

Deocamdată, înainte de analiza și exemplificarea oglin-dirii lui Eminescu naționalist în sufletul poezilor, se poate face o distincție între ei: unii cari îl văd *ca un interpret și reprezentant strălucit al neamului*, alții cari, pe lângă aceasta, îl mai simt și *ca un tălmăcitor și călăuzitor* al destinului spiritual românesc.

Printre cei dintâi, mai însemnați, sânt Cincinat Pavelescu, A. C. Cuza, Victor Eftimiu și M. Codreanu.

Cincinat Pavelescu îl evocă ca pe un poet al gândirii românești:

Pădure.
Zi vântului să-i cânte doine
De dragoste sau haiducești
Poetului ce-a fost mândria
Gândirii noastre românești.

(Cincinat Pavelescu, *La bustul lui Em.*)

³¹) Citat după P. Iroaie, *Sensul folcloric în poezia lui Eminescu*, „Conv. Literare”, 1939, nr. 6—9, p. 961.

Se știe că neșovăielnicul crez naționalist al lui A. C. Cuza și-a tras neconținut vigoarea din principiile românismului lui Eminescu. În poezia ce i-o închină poetului în 1919, după victoria definitivă a războiului de întregire, A. C. Cuza îl slăvește ca pe un erou al dezrobirii:

Fii dar slăvit poet al dezrobirii,
Poet al idealului visat...
Tu ce ne-ai dus pe calea mântuirii,
A birunței noastre și-a Unirii
Poet, cu lauri azi încununat.

(A. C. Cuza, *Omagiu lui Eminescu*)

Se 'nțelege că autorul s'a gândit la spiritualitatea pornită și întreținută, generații după generații, de convingerile naționaliste ale poetului.

Atrăgeam mai sus atenția că întreaga creație eminesciană îți desvăluie o unică impresie generală și-ți întărește o nezdruncată convingere. Impresia desvăluită este sufletul românesc în ce are el permanent, iar convingerea este că el, creatorul, întrupează desăvârșit acest suflet.

M. Codreanu, a trăit adânc aceste adevăruri și le-a dat minunată expresie. Sonetul lui este o capodoperă și a-l fragmenta înseamnă a-i știrbi din frumusețe. Deaceia îl cităm în întregime:

În sufletul român adânc răsună
Cântarea ta măreață și duioasă;
Ea-i diadema cea mai luminoasă
Ce neamul tău pe frunte va s'o pună.

...Și va 'nfrunta a timpului furtună
Și'n veacuri va străbate glorioasă, —
Deci e'ntruparea ta cea mai frumoasă
Și-ți este cea mai nobilă cunună.

Nu-ți trebuie statui nici osanale,
Căci versul tău cel fermecat în zale
Mai tare-i decât bronzul și granitul...

*El e statuia vie-a 'ntregii nații
Și marmora-i dura-va 'n nesfârșitul
Atâtor viitoare generații!*

Codreanu M., *Statuii lui Eminescu — Neridicăte încă
după un sfert de veac dela moarte*)

Românismul poetului este văzut de Victor Eftimiu și *prin aceea că opera lui este întruparea artistică a eposului popular*. În ritmul acestui epos a exprimat el durerile și minunile trecutului:

Tu ce'n ritmul melancolic al baladei populare
Ai cântat durerea noastră dela munte pân' la mare,
Dela Nistru pân' la Tisa . . .
...Cântăret al suferinții, al minunilor trecute.
(Victor Eftimiu, *Lui Mihail Eminescu*)

Spuneam că, pe lângă calitatea de interpret desăvârșit al poporului său, Eminescu *mai apare în conștiința poetilor și ca un profet descifrator al destinului românesc și totodată ca o călăuză pe drumurile viitorului*.

Pentru Maria Cunțan el este *preot care poartă cărme, apostol al durerilor, tălmăcitor al vremurilor viitoare*:

Apostol într'a neamului durere,
Tălmăcitor al vremilor ce vin,
Ce-ai dat avânt, lumină și putere...
(M. Cunțan, *Lui Mihail Eminescu*)

Preot sfințit de mâna suferinței,
Pe fruntea ta senină strălucește
Lumina celor care poartă cărme.
(M. Cunțan, *Mihai Eminescu*)

George Voevidca, poet cu reală intuiție artistică, cel mai reprezentativ dintre poeții de astăzi ai Bucovinei, prin inspirație adevărată și expresie luminoasă, a prins în mod fericit sensul operei lui Eminescu în aspectul de care ne ocupăm. Într'adevăr, după ce arată că marele poet, în „sunete de aur”, a creat cântarea sa, care s'a desfășurat cu străluciri de tezaur rar, continuă a înșira conținutul comorii:

Și cântecele tale, cu sunete de aur.
Curgeau ca strălucirea celui mai rar tezaur

*

...Și-ai strâns în ele vraja de lună și de stele
și visele schimbate în salbe de mărgele;
ai strâns în ele floarea de flăcări a iubirii,
minunile și taina și farmecele firii,
și picurii de sânge ai ranelor ce dor,
și jalea și amarul celui mai blând popor
și tălmăcirea scumpă a vremilor ce vin —
pe toate le 'nchiseși în versul tău divin.

(G. Voevidca, *Lui Eminescu*)

De remarcat identitatea de expresie, aproape, prin care și M. Cunțan și Voevidca îl arată ca vizionar al vremurilor viitoare:

La M. Cunțan: *Tălmăcitor al vremilor ce vin.*

La G. Voevidca: *...și tălmăcirea scumpă a vremilor ce vin.*

Discutând cum apare în conștiința poetilor existența lui Eminescu, am văzut că G. Murnu a sesizat și tragicul momentului când omul, spre a-și îndeplini destinul mesianic, este nevoit să se rupă din dorințele pământești, care se cereau și ele trăite. Între cele două tainice chemări — trăirea ființei lui și trăirea neamului — artistul a ales pe cea din urmă, căci:

Tu ești unsul ursitei, martirul dator,

Călăuza 'nvierii spre-a culmilor poartă.

(G. Murnu, *Drum de stele*)

Poetul aromân *Nuși Tulliu*, în frumosul său poem, îl numește de-a-dreptul *vates* care, inspirat de durere, *privește în adâncurile vremii*:

Înger blând, căzut din ceruri, ai trecut ca *vates* care

În adâncul vremii vede, când durerea îl inspiră; —

Iar la urmă încheie cu imaginea care le domină pe toate:

Și rămâi al rasei noastre enigmatică 'ntrupare

(Nuși Tulliu, *Lui Eminescu*)

Înainte de a trece la expresiva și plină de sens icoană pe care Ar. Cotruș o redă în recentul său poem, ne oprim o clipă la tânărul — poate cel mai tânăr — poet, Lucian Dumitrescu, care tot de curând, îl evocă pe marele său înaintaș.

În poezia acestuia, ca și'n a multora din cei amintiți, avem mărturisirea unei simțiri și a unui adevăr totodată, că anume duhul lui Eminescu „crește herculan” și dă viață din ce în ce mai puternică duhului creator românesc:

Cincizeci de ani și-au sunat peste lume prigoanele grele,

Peste caete-au plâns alți visători oropsiți! —

Și-i căutăm abia astăzi prin toate ungherele duhul...

Marea 'ndoielii se bate cu frunțile palide,
 Umbrele celor stinși prind strălucire de mit;
 Trec de Carybda minciunii în nava poemelor
 Și, de noroiu desprins, peste o lespede, grav,
 Scriu: *Mihai Eminescu, tovarășul marelui sbucium,*
Crește din lut, herculan, să-și urmeze colinda prin Marea Tăcerii...
 (Lucian Dumitrescu, *Tristia*)

Dacă Codreanu a zugrăvit cu atâta claritate, dar sobru, oglindirea în conștiința sa a icoanei lui Eminescu, „statuie vie-a'ntregii nații”, apoi Aron Cotruș redă această statuie într'un tablou de o rară plasticizare și cu o viguroasă expresie verbală. Sobrietatea măestrului Codreanu este firească, întrucât e vorba de sonet; și se știe că acest fel de poezie nu permite mai multe versuri decât cele fixate. De aici dar sobrietatea, mai mult în compoziția verbală, căci ideea, deși exprimată în stil de maximă aproape, este sugestivă cum nu se mai poate la Codreanu.

A. Cotruș, nefiind ținut de legile sonetului, a fost liber să disece imaginea poetului, s'o explice, să-i arate sensul și, pe lângă aceasta, n'a fost împiedicat de nimic ca să dea frâu liber sentimentului care-i însoțește sfânta imagine. Se mai adaugă și cunoscutele-i vigoare a expresiei. Vezi, parcă, cetindu-i poemul, cum din adâncuri, crește... crește din ce în ce o figură de uriaș, care domină timpurile întinzându-și aripa ocrotitoare asupra neamului românesc.

În conștiința lui Cotruș, această figură apare ca un desăvârșit reprezentant al sufletului românesc, privit în chip istoric, așa cum l-a modelat prin veacuri cosmosul în care s'a dezvoltat.

În el vorbesc străbunii primitivi, haiducii ca și voievozii, ciobanii ca și arcașii, neamul în întregime, cu natura și cu cerul lui. Fruntea poetului nu-i Olimpul, ci Ceahlăul: cântarea lui nu-i Parnasul, ci Negoiul.

...dârji străbuni cu pașii sui,
 iuți, semeti haiduci haihui,
 voievozi dătători de legi
 la gând treji, la faptă treji,
 mândri și statornici cneji,
 pădureți ciobani pribegi
 îndrăzneți
de ceruri beți,
 și-arcași
 uriași la pași:

tot sufletul neamului
cu-adâncul adâncului,
cu freamătul codrului,
 cu mireasma ierbilor,
 cu fugile cerbilor,
 cu fiorii piscului,
cu legile sângelui,
 iată-l viu cum altul nu-i,
 înmiit peste măsură
 sub *Ceahlăul frunții lui.*

Şi iată viziunea eternităţii, alături de Ştefan Vodă şi Mihai Viteazul:

... s'au ivit
s'au plămădit
ca din fier şi din granit
şi din sânge năzdrăvan,
peste veac şi nesfârşit...

Chipul poetului îi apare lui Cotruş într'o aşa de puternică lumină, pentru că în acest „*năprasnic bard*” ard „*toate cotele neamului*” şi pentru că mintea lui pătrunzătoare, cu încordări uriaşe, a reuşit să deschidă porţile adâncului, să se confunde cu istoria şi s'o trăiască cu intensitate:

... despicat-ai cu uitătură ferbinte,
cu văz ascuţit ca o spadă,
cu gând
flămând,
la pândă, mereu,
straturile de 'ntuneric şi de oseminte
dela temelia de neguri şi sori a neamului meu...
ochiul tău vrut-a până'n străfunduri să vadă...

Nu numai reprezentant, ci şi profet şi călăuză a naţiei, în îndeplinirea rostului ei — întemeierea unei Rome româneşti — este Mihai Eminescu:

... călăuză,
cu vorba ca piatra, ursuză,
să fii vrutu-mia-i,
pe drumurile-acestei guri de iad şi de rai.
tu, *cititor în stele*
şi'n adâncuri,
prooroc
în calendarul de crivăţ şi foc
al zilelor mele...

*

... tu, pentru care vremea, pân' 'la cer, va să zidească
... peste furtuni: *O Romă românească*...

Iată-l şi creator de sens românesc:

... peste-ale vremii tale putrede leneviri şi glume,
— Nou Adam —
despicatu-i-ai acestui neam:
drumuri fără capăt, şi datu-i-ai nume
şi cântece ca de 'nceput şi de sfârşit de lume

Și însfârșit, împărat veșnic al spiritului românesc:

Crai-Duh,
aripă vie
peste glie,
peste cântec și văzduh. —

Așadar: icoana neamului românesc în ce are el permanent; o minte pătrunzătoare până'n cele mai depărtate adâncuri; călăuză neșovăitoare întru îndeplinirea unui destin mesianic; profet și creator pe vecie al neamului; crai al spiritului românesc — iată cum apare Eminescu în conștiința poetului Cotruș.

Nu este de trecut cu vederea nici faptul că și străinii îl văd ca pe-un călăuzitor spiritual al neamului său.

Așa îi apare, de pildă, lui L. Bazin în imnul amintit (*A Mihail Eminescu, poète national roumain*):

S'a stins a ta gândire în noaptea blestemată.

Dar opera-ți rămâne; și duhul tău veghează
Asupra Țării tale în doliu 'nvestmântată.

*

În ceasurile-acele de teamă ne'nțeleasă,
Când mările respiră o dulce adiere,
Atunci plutești, poete, scăpat de-orice durere
Și Tara ta ți-o legeni cu drag, ca pe-o mireasă.

(L. Bazin, *Un imn francez lui Eminescu* — trad. de Șt. O. Iosif).

Creator al unei noi limbi artistice românești. — Cei mai de frunte cercetători ai lui Eminescu, dela cei mai vechi și până la cei mai noi, au observat că ceea ce încununează farmecul cu nimic comparabil al operei acestuia este graiul lui, așa cum s'a manifestat el în cuvinte, fraze, stil, vers și armonie.

De unde vine unanim-simțita prețuire a limbii poetului? Din faptul că el „a primit cuvântul care venia din adâncurile necunoscute ale rasei, și cu puterea unui uriaș i-a dat forma superioară a eternității”, spune Cezar Petrescu³²). Această formă nu este decât expresia lumii interioare din sufletul poetului.

³²) Cezar Petrescu, *Poetul durerilor noastre* („Cuv. Nostru”, Botosani, 1929 — Număr comemorativ).

Nichifor Crainic³³⁾ arată că'n Eminescu a vibrat acel fond muzical al lumii, o viziune proprie a poetului: „imaginea de armonie dumnezească a unei lumi superioare și perfecte”, în opoziție cu „tragicele dezacorduri ale lumii reale”. Cu alte cuvinte, viziunea interioară și proprie era aceea a unei lumi armonice, divine și eternă, pe deasupra realității desarmonice și hâde.

Această esență armonioasă a propriei viziuni o exprimă el prin sunetele, cuvintele, frazele și versul său. „Forța fără asemănare a lui Eminescu ca poet stă în asemenea cuvinte, a căror sonoritate are o aderență adâncă și misterioasă cu lumea interioară a poetului”, spune N. Crainic³⁴⁾.

Iar G. Ibrăileanu³⁵⁾, vorbind despre limba poetului, arată că acesta a fost primul care a făcut din limba românească un obiect de artă, pentru că a fost cel dintâi care a selecționat genial „din înfinitatea și varietatea elementelor întregii limbi românești, din toate provinciile și din toate timpurile, alegând numai cuvântul ce exprimă adevărul. Față de limba lui Victor Hugo sau Paul Verlaine, la care au contribuit sute de ani de cultură și literatură, limba lui Eminescu, adaugă Ibrăileanu, este tot așa de frumoasă, are adică și muzică și plasticitate și, în plus, are „frăgezimea expresiei, abia dezgropată din pământul încă nelucrat”, calitate pe care o poate avea numai „limba unui poet genial dela începutul unei literaturi”. Trebuie să plecăm dela scrisul din vremea lui, pentru că să-i înțelegem limba poetică, accentuiază subtilul critic. Aceasta, pentru că astăzi sântem deprinși cu ea, din opera lui și din aceea a scriitorilor de după el, care au folosit-o. „Dar dacă ne putem pune în starea de suflet necesară ca să asistăm la „originea lucrurilor”, atunci vom înțelege că orice vers al lui Eminescu este o întrebuintare nouă a limbii române și o orchestrație nouă a muzicii ei”³⁶⁾.

Versul acestui mare poet exprimă cu atâta adevăr și sugestivitate stări de suflet încât îți transmite o stare „emoțională generală, pe care o umpli cu propriile-ți sentimente, pe

³³⁾ Nichifor Crainic, *Armonia eminesciană* („Universul Literar”, 17 iunie 1939).

³⁴⁾ N. Crainic, Articolul citat.

³⁵⁾ G. Ibrăileanu, *Prefața la M. Eminescu, Poezii*, Ed. Națională Ciornei.

³⁶⁾ G. Ibrăileanu, Opera citată.

care o colorezi cu propriile-ți evenimente sufletești” (Ibr., *M. Eminescu, Poezii*). În această privință, este edificatoare trăirea pe care o relatează profesorul și filosoful I. Petrovici.

Vizitând orașul Avignon, ilustrul profesor ieșan s’a dus la mormântul filosofului englez John Stuart Mill, îngropat alături de soția sa. În fața mormântului i-au trecut prin minte întâmplările din viața marelui filosof și mai cu seamă nemărginita lui durere la moartea soției. Nemângâiat, timp de 12 ani și-a purtat neastâmpărul și durerea, până când, în cele din urmă, surprinzându-l sfârșitul și pe el, a lăsat cu limbă de moarte să fie înmormântat tot la Avignon, lângă soția sa. Profesorul Petrovici povestește c’a rămas mult în contemplație, în fața mormântului, fără ca emoția să-l miște puternic. „Dar iată că o ochire a ochilor — mărturisește pelerinul — mă face să zăresc dunga de argint a Ronului care curge în apropiere. Mormânt de-o parte, apa de alta... și deodată mă aud gândurind în intimitatea gândului vibrantele versuri eminesciene:

De-apururea aproape vei fi de sânul meu,
Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu...

Acum emoția îmi cuprindea realmente pieptul, iar genele-mi clipiau neliniștite”³⁷⁾.

Pelerinul Petrovici a plecat. S’a urcat în tren, dar sufletul nu-i mai era liber „căci în cadența uniformă a roților” continua a îngâna într’una:

De-apururea aproape vei fi de sânul meu,
Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu...

Poeții au simțit și trăit și ei graiul adânc al lui Eminescu, versul lui hipnotic, armonia lui inimitabilă. Mulți dintre cei ce l-au evocat, au exprimat aceasta în poeziile lor.

Părea că printre nouri s’a fost deschis o poartă,
Prin care trece albă regina nopții moartă.
O dormi, o dormi în pace printre făclii o mie
Și în mormânt albastru și’n pânză argintie,
În mausoleu-ți mândru, al cerurilor arc,
Tu adorat și dulce al nopților monare!

(*Melancolie*).

³⁷⁾ I. Petrovici, *Poezia filosofică la Eminescu* („Conv. Lit.”, 1939, nr. 6—9, p. 751—52).

Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de teiu de-asupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri.

(*Dorința*)

Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rândul celor ce n'au fost niciodată,
Pe-atunci erai tu singur, încât mă 'ntreb în sine-mi
Au cine-i zeul, cărui plecăm a noastre inemi?
El singur zeu stătut-a 'nainte de-a fi zeii,
Și din noian de ape puteri au dat scânteii...

(*Rugăciunea unui Dac*)

Ștefane, Măria-Ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las' Arhimandritului
Toată grija schitului...
...Tu te'naltă din mormânt
Să te-aud din corn sunând
Și Moldova adunând.
De-i suna din corn odată,

Ai s'aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori,
Îți vin codri'n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să piară
Din hotară în hotară, —
Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spânzurătorile!

(*Doina*)

Din valurile vremii, iubita mea, răasai
Cu brațele de marmur, cu parul lung, bălai:

*

Cum oare din noianul de neguri să te rump,
Să te ridic la pieptu-mi, iubite inger scump...

(*Din valurile vremii...*)

Nu credeam să 'nvăț a muri vr'odată;
Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi,
Ochii mei 'nălțam visători la steaua

Singurătății.

(*Odă în metru antic*)

Dintre sute de catarge
Care lasă malurile,
Câte oare le vor sparge
Vânturile, valurile?

Ne'nțeleș rămâne gândul
Ce-ți străbate cânturile:
Sboară vecinic, îngânându-l
Valurile, vânturile!

(*Dintre sute de catarge*)³⁸⁾.

³⁸⁾ Toate citatele acestea, după Ibrăileanu.

Nu se putea ca această simfonie divină să nu-i urmărească și pe poeți.

Lui Vlahuță, *slovene* poetului nostru îi arată gândurile și-i luminează lumile de frumuseți:

Parcă urmând șirul de slove,
Ce-a tale gânduri semănară,
Mă duc tot mai adânc cu mintea
În lumile de frumuseți,
Ce-au isvorit, eterni lăceferi,
Din noaptea tristei tale vieți.

Pentru unii dintre poeți, versurile lui Eminescu sânt sfinte, geniale, cu accent sublim și răsunător:

Ale tale *versuri sfinte*
Sunt comori neprețuite
(G. Manolescu)

În poemul vieții tale *scris în stihuri geniale*,
Noi citim poema lumii
(Nuși Tulliu)

Așa toți ceice odată simțit-au cu putere

Vor plânge la *accentul sublim* al lirei tale
Imens răsunător cât geme de durere...
(L. Bazin — trad. Șt. O. Iosif)

M. Codreanu simte versul poetului ca indestructibil:

Căci versul tău cel ferecat în zale
Mai tare-i decât bronzul și granitul...

Va înfrunta vremurile, vrea sonetistul să spună, dar și că trebuie să rămână așa cum l-a pus și unde l-a pus autorul lui.

Pentru alți poeți, cuvintele și sunetele au străluciri de aur și claritate de cristal:

Și cântecele tale, *cu sunete de aur*,
Curgeau ca strălucirea celui mai rar tezaur...
(G. Voevidca)

În scrisul tău *cuvintele-s cristale*,
În care limba noastră-a fost turnată
(P. Radu, *Lui Eminescu*)

Dacă viziunea interioară și proprie a artistului Eminescu a fost aceea a unei lumi armonice, divină și eternă, și dacă această viziune s'a realizat atât de armonic în concepția lui, nu mai puțin s'a realizat și'n expresie, în acea armonie indefinibilă a graiului și versului. Și această calitate a fost surprinsă de poeți:

Noi suntem morți, dar geniul tău coboară,
Pe versuri dulci, *divină armonie*,
Trezește 'n noi a ta filosofie
Și re'nviem ca pentru 'ntâia oară.

(G. Duma)

Oh, cu câtă nerăbdare și cu câtă-ademenire
Așteptam odinioară serile de întâlnire
Să răsunе glasul tău.

Și cântau atunce *versuri într'o dulce armonie*,
Iar în inimile noastre, cu a lui melancolie.

Gândul tău se strecura.

(Anton Naum)

Observăm cum ambii poeți subliniază că armonia versurilor trezește în sufletele lor gândirea artistului.

Victor Eftimiu remarcă deasemenea armonia eminesciană: „straiu de purpură și aur, versul tău armonios”; iar Ștefan Nenitescu adaugă la aceasta și impresia *vocalismului sonor*:

Vocalic Eminescu, armonie
De amforă cu-adăugite toarte.

Cotruș nu mai definește de data aceasta, ci simplu, aspru și necăutat, vorovește:

...acest nou vajnic Împărat-Traian
stăpân
păgân
pe-un grain năzdrăvan...

Concluzie

Ajungând la capătul acestei cercetări, sufletul ni se umple nu de mândrie, ci de mâhnire că n'am putut da mai mult deocamdată. N'am avut nici o altă îndrumare, la ideea ce ne-am propus-o „*Oglindirea lui M. Eminescu în conștiința poezilor*”, decât cele 32 de poezii ale celor 29 de poeți pe care i-am cercetat. Și n'am avut în această privință nicio îndrumare, deoarece, după cum am spus și în prefață, asemenea studiu nu s'a mai întreprins.

O mulțumire tot avem: farmecul pe care l-am trăit o bună bucată de vreme, în tainele mereu noi și veșnic atrăgătoare ale marelui nostru poet.

Chemându-ne în minte tot ce am spus, câteva idei se desprind cu destulă claritate.

În primul rând:

a) Duhul lui Eminescu continuă să crească și să influențeze din ce în ce societatea românească.

b) Izvorul acestei influențe trebuie căutat în viața și opera poetului, care exprimă: o înaltă valoare multilaterală; o imagine a sufletului românesc creator și etern; o gândire de valoare universală și totodată națională; o limbă cum n'a mai fost până la el.

c) Interpătrundere perfectă între viața — atitudinea față de viață — și opera lui.

În al doilea rând, în ce privește felul cum se oglindește Eminescu în conștiința poezilor, se desprind următoarele:

a) Aproape toți au văzut în viața lui o existență nefericită și tragică.

Cauzele acestei nefericiri pământești sunt: pentru unii: neînțelegerea contemporanilor și lipsurile materiale; pentru unii: propria-i genialitate și propriu-i destin; pentru unii: și geniul, și destinul, și oamenii.

c) Esențialele însușiri spirituale văzute de poeți: cugetător de valoare universală; culme a gândirii românești; interpret genial al sufletului neamului și, în sfârșit:

... Vajnic Împărat-Traian
stăpân
păgân
pe-un graiu năzdrăvan.

Tabloul poeziilor — închinat lui M. Eminescu — , care s'au cercetat în acest studiu

Anghel D. și Șt. O. Iosif	<i>Lui Eminescu</i>
Angelescu George	<i>Ultima verba</i>
Bazin Lucien (tr. Șt. O. Iosif)	<i>Un imn francez lui Eminescu</i>
Codreanu Mihai	<i>Statuii lui Eminescu (Neridica- tă încă după un sfert de veac dela moarte)</i>
Codreanu Mihai	<i>Lui Eminescu (La jum. de veac dela moarte)</i>
Cotruș Aron	<i>Eminescu — Poem</i>
Cunțan Maria	<i>Lui Mihail Eminescu</i>
Cunțan Maria	<i>Mihail Eminescu</i>
Cuza C. A.	<i>Omagiu lui Eminescu</i>
Demetrescu Traian	<i>Lui Eminescu (cu prileju mor- ții sale)</i>
Duma George	<i>Lui Eminescu</i>
Dumitrescu Lucian	<i>Tristia</i>
Dumitrescu Lucian	<i>Inchinare</i>
Eftimiu Victor	<i>Lui Mihail Eminescu</i>
Forgaci Adrian	<i>Lui Eminescu</i>
Gyr Radu	<i>Lui Eminescu</i>
Hodoș I. Al.	<i>Mort!</i>
Manolescu G.	<i>Eminescu</i>
Micle Veronica	<i>Lui</i>
Murnu G.	<i>Drum de stele</i>
Naum Anton	<i>Lui Eminescu</i>
Nenițescu Ștefan	<i>Eminescu</i>
Olănescu-Ascanio	<i>Umbrei Poetului</i>
Pavelescu Cincinat	<i>La bustul lui Eminescu (Din parc. Dumbrăveni)</i>
Pillat Ion	<i>Bătrânii: Cel din urmă (vol. Pe Argeș în sus)</i>
Radu P.	<i>Lui Eminescu</i>
Riria	<i>La mormânt</i>
Rovine Kostya	<i>Lui M. Eminescu</i>
Treboniu Virgil	<i>Mihail Eminescu (Poem)</i>
Tulliu Nuși	<i>Lui Eminescu</i>
Vlahuță Al.	<i>Lui Eminescu</i>
Voevidca George	<i>Lui Eminescu</i>

Bibliografie

1. Alexandrescu V., *Graiul lui Eminescu* — Rev. „Cuvântul Nostru”, Dorohoi, Iulie 1939.
2. Călinescu G., *Sensul vieții și operei lui M. Eminescu* — Rev. „Însemnări ieșene”, 1939, nr. 10.
3. Cioculescu Șerban, *Eminescu văzut de romancieri* — „Rev. Fund. Regale”, Buc., 1939, nr. 7.
4. Crainic N., *Armonia eminesciană* — Rev. „Univ. Lit.”, Buc., 17 Iunie 1939.
5. Dragomirescu M., *Personalitatea artistică, Critice*, vol. II, Buc., 1928.
6. Dragomirescu M., *Eminescu — Omagiu lui Eminescu*, 1934, editat sub îngrijirea lui Val. Petrescu.
7. Dragomirescu M., *Valoarea lui Eminescu* — Rev. liceului „M. Eminescu” Buc., 1936, nr. 3.
8. Gherea I., *Eminescu, Studii Critice*, vol. I, ed. III, Buc. 1923.
9. Hașdeu P. B., Articol neîtitulat — *Eminescu Comemorativ, Album artistic literar*, Iași 1909, întocmit de Oct. Minar.
10. Ibrăileanu G., *Prefață la M. Eminescu Poezii*, ed. îngr. de el.
11. Iorga N., Articol neîtitulat — *Omagiu lui M. Eminescu*, 1934, edit. sub îngrij. lui Val. Petrescu.
12. Iorga N., *Eminescu și generația de azi, Oameni care au fost*, vol. I, Buc., 1934.
13. Iroaie P., *Sensul folcloric în poezia lui Eminescu* — Rev. „Conv. Lit.”, Buc., 1939, nr. 6—9.
14. Maioreșcu T., *Eminescu și poeziile lui, Critice* vol. III. Buc. 1928.
15. Mehedinți S., *Optimismul lui Eminescu*, Buc. 1936.
16. Morariu L., *Mihai Eminescu* — Rev. „Convorbiri Literare”, Buc., 1939, nr. 6—9.
17. Morariu L., *Eminescene*, Cernăuți, 1937.
18. Morariu L., *Eminescu la ... Techirghiol*, Buletinul „Mihai Eminescu”, Cernăuți, 1932.
19. Murarașu D., *Eminescu și lit. pop.* — Rev. „Însemnări ieșene”, 1939, nr. 10.
20. Petrescu Cezar, *Poetul durerilor noastre* — „Cuvântul Nostru”, Botoșani, 1929. Num. comemorativ.
21. Petrovici I., *Poezia filos. la Eminescu* — Rev. „Conv. Lit.”, Buc., 1939, nr. 6—9.

22. Rădulescu-Motru C., *Ce înseamnă Eminescu pentru cultura română*, — „Revista Nouă”, Buc., 1911, nr. 24.
23. Sachelarie Henrieta, *Pesimismul lui Eminescu*, Edit. *Institut. de Lit.*, Buc., 1927.
24. Sadoveanu M., *Câteva note* — Rev. „Însemnări ieșene”, 1939, nr. 10.
25. Scurtu I., *Notă*, în Rev. „Semănătorul”, Buc., 1905, nr. 41.
26. Teodorescu B., *Contribuții la o bibliografie eminesciană*, Rev. „Conv. Literare”, Buc., 1939, nr. 6—9.
27. Torouțiu E. I. și Al. Ionescu, *Valoarea dominantă a sec. nostru*, Rev. „Conv. Lit.”, Buc. 1939, nr. 6—9.
28. Torouțiu E. I., *Pagini de istorie și critică literară*, Buc. 1936.
29. Vianu T., *Poezia lui Eminescu*, Buc., 1930.
30. Xenopol D. A., Articol neîtitulat — *Eminescu Comemorativ*, Iași, 1909, de Oct. Minar.
31. Zaharia N., *Scrieri asupra lui Eminescu*, în *Mihail Eminescu, Viața și Opera*, Buc., 1923.

Cătră Veronica Micle

*Până nu te văzusem
Nici nu știam că sânt.¹)*

*N'am voie să spun tare
Iubitu-ți nume sfânt —*

*Și totuși pân' acum
N'am spus nici un cuvânt.*

*L-oi relua cu mine
În recele mormânt! ...*

M. Eminescu

(În vol *Dragoste și poezie*, ed. O. Minar, 167).

¹) Cf. măturisirea lui Eminescu (Leca Morariu, *Eminescu și Veronica Micle*, 1940, 22): „ceea ce era mai adânc, mai ascuns în sufletul meu, privirea ta le-a scos la lumina zilei”.

Eminescu și Veronica Micle

(Gânduri dela conferința d-lui Prof. Leca Morariu)

Duminecă, 21 Ianuarie, d-l Profesor dela Universitatea din Cernăuți, Leca Morariu, a conferențiat la Căminul orășenesc „Miron Costin” (Roman). În fața unui public numeros și foarte select domnia-sa a prezentat, pe bază de documente (scrisori autentice) foarte impresionanta iubire dintre Eminescu și Veronica Micle, făcându-ne să trăim puternic, după jumătate de veac dela trecerea întru veșnicie a amândurora, simțiri de un inegalabil lirism.

Iubirea aceasta interesează, din mai multe puncte de vedere, patrimoniul cultural românesc, pentru că din ea s’au desprins acele divine acorduri care sunt nemuritoarele poezii lirice ale lui Eminescu.

Fără umbră de îndoială că opera lirică a lui Eminescu — așa cum este — a fost întru totul condiționată de tot ce-a fost frumos și gingaș în alcătuirea fizică a Veronicăi Micle, precum și de înalta ei spiritualitate, de iubirea ei înțelegătoare, dreaptă, loială și nespus de adâncă și sigură.

Căci ne gândim: ce dezastru ar fi fost, dacă inima cinstită și atât de susceptibilă a lui Eminescu ar fi fost capturată de o femeie capricioasă și meșteră în a chinui un suflet.

Aceste sunt gânduri sugerate de fermecătoarea conferință a d-lui Prof. Leca Morariu, care, din scrisori schimbate între Eminescu și Veronica, a pus în evidență înălțimea parnasiană la care s’au întâlnit și s’au iubit, marea înțelegere a Veronicăi pentru Eminescu și cinstita iubire a acestui mare caracter pentru Veronica, — întruchipând, după proprii mărturisiri, unul pentru altul idealul cel mai înalt, pe care putea să-l viseze fiecare.

Era, într’adevăr, o sfântă datorie a noastră ca, după 50 de ani dela moartea lor, să cunoaștem curăția acestei iubiri, atât de invidiată și atât de bârfită de contemporani și atât de rău înțeleasă până astăzi încă de unii „critici” ai lui Eminescu și de industriași de „biografii romănțate”.

În iubirea pentru Veronica, Eminescu e tot atât de mare și de strălucit, pe cât este în toată opera lui de frumuseță și

cugetare. Iar Veronica ia loc alături de el, cu drept imprescriptibil la recunoștința culturii românești, prin toate însușirile de inimă, de spirit și de devotament, care au făcut să strălucească geniul divinului ei iubit cu toată puterea, neumbrit de întunecate desamăgiri și de mistuitoare dureri neîmpărtășite.

Netăgăduitul talent literar al Veronicăi a fost un farmec mai mult în această iubire, pentru că întru nimic ea să nu fie stîrbită. Când vrea Dumnezeu să dea, apoi dă din belșug!...

Suntem foarte recunoscători d-lui Prof. Leca Morariu, care cu o pietate mișcătoare până la lacrimi, ne-a făcut să înțelegem toate aceste, din documentele citate și atât de priceput comentate, lăsându-ne bucuria cunoașterii și prețuirii celui mai înalt și mai iubit pisc al culturii noastre românești, învățându-ne a-l iubi și mai mult prin iubirea aceleia care i-a fost muză inspiratoare și fericirea lui luminoasă din lumea aceasta.

Dr. Const. D. Samson

(După ziarul „Ritmul vremii”, Roman, An. V, nr. 80 din 29 Ian. 1940).

Literați geniali?*)

Din manuscriptul 2255, f. 256:

Către literați nechemați

Căci, copiii mei, pământul nostru e mai sărac în *genii* decât universul în stele fixe; și mai lesne se naște în văile nemăsurate ale chaosului un nou sistem solar decât pe pământ un geniu. *Homer, Shakespeare, Rafael*, geniile în artă, se nasc la 3, 4 mii de ani; *Newton și Galilei, Kant ori Darwin*, geniile în știință, odată la o mie de ani, încât nu știu, zeu, dacă dela Adam până la papa Leon IX au existat o duzină. Încolo suntem cu toții niște bieți mizerabili, cărora acești regi ai cugetării ne dau de lucru pentru generații înainte. Dacă avem talent, adecă câteva centigrame de creier mai multe decât *simia communis*, îl putem valorifica, pentru vremea noastră, prin muncă conștientă; dacă nu muncim, rămânem asemenea confrăților noștri, dobitoacelor.

Tot la pag. aceasta:

Tar voi, tineri, care v-ați grupat în jurul acestui „Institut literar”...

Nota mea

Tema lui Eminescu e astăzi curentă în studiile de psihologie animalică. De ex. la W. Betz, *Zur Psychologie der Tiere und Menschen* (1927, Leipzig, I. H. Barth). După Betz (p. 6) toate progresele mari le datorăm minții superioare și bunelor inspirații a vreo sută (100) de oameni *foarte mari* și poate a vreo mie (1000) de oameni *mari* din ultimele trei mii (3000) de ani. În trei mii de ani s'ar fi născut, în toată omenirea, câte un om mare la câte ca. 3 ani și câte unul foarte mare la câte 30 de ani. Ceea ce la Eminescu *parea* pesimism, *este* astăzi — știință biologică-psihologică. Aviz și „democrației” românești!

Gh. Bogdan-Duică

Multe și mărunte...

„Colegul” Dimitrie Scurei. — E Bucovineanul cu care Eminescu școlarisă la Cernăuți, menționat de G. D. Scrabă în „Neamul românesc pentru popor”, An. XX 1932, 314—316 — și'n parte studiat de Leca Morariu precum și de D. Furtună în Buletinul „Mihai Eminescu”, An. IV 1933, 31 și An. VI 1935, 47—48. O fotografie după un tablou omagial, compus din șase portrete ale aceluiaș D. Scurei, oferit lui de elevii dela Școala Normală musceleană, ne-a fost comunicată de d. Gabriel Dimitriu, farmacist în Câmpulung-Muscel, prin d. prof. G. G. Răgădunescu din aceeași localitate. În vara lui 1938 am mai văzut la Câmpulung și alte fotografii de-ale lui D. Scurei — precum și bustul modelat de sculptorul C. Mușat-Baraschi. Deasemenea, o scrisoare a lui Caragiale. — Despre acest prieten al lui Eminescu și despre altul (ofițerul T. Oproiu, colaborator la „Revista literară” 1885—1905) voi mai da amănunte.

Aug. Z. N. P.

* * *

Din carnetul intim al Veronicăi. — Prețioase mărturii și'n notele comitive din carnetul *Dragoste și poezie* publ. de Octav Minar. D. p.: „M'am inspirat din *Lacul*, poezia care mi-ai citit-o *așa cum știi tu să citești*” (140); „Așa te vreau, Eminescule, *înseninat, vesel, cum te-am cunoscut la Viena*” (152); sau chiar: „Într-o dimineată, înainte de a mă *închina*, m'am gândit la tine” (154) — Adevărată, completă *femeie*, care nu pregetă să se *îchine*...

* * *

Eminescu la Vasile Bumbac. — Nedumeririle semnalate de d. Eugen I. Păunel (în „Convorbiri literare” LXXII 1939, 938) cu privire la trecerea lui Eminescu prin Suceava lui Vasile Bumbac (după informatorii Vasile Gherasim — C. Mandicevschi și Teofil Lupu) se lămuresc printr-o recentă comunicare orală adresată nouă de d. Dr. Constantin de Tușinschi,

prim-președ. la Curtea de Apel (Cernăuți). D-sa, elev la Suceava, stând în gazdă la profesorul Vasile Bumbac, știe că Eminescu a fost „în mai multe rânduri la V. Bumbac” — și că, vădit, „se simția bine în casa lui Bumbac”. Iar noi, atât de plastic informați prin d-l Victor Morariu, *Vasile Bumbac (1837—1918)*... Cernăuți 1940 — asupra idilicei moldovenii din patmiarhala și ospitaliera casă a soților Frusina și Vasile Bumbac, înțelegem prea bine că Eminescu descindea cu drag în sălașul lor.

* * *

Mihai, nu „Mihail” Eminescu! — Între cei ce știu și *simt* că adevăratul nume al lui Eminescu e¹⁾ mai românescul *Mihai*, nu bisericescul (cf. „Mihail și Gavril”!) și mai puțin românescul *Mihail*, a fost și Regina Maria, care (aminte fiindu-i și de al Ei *Mihai*, Voevod de Alba-Iulia, precum nouă ni-i aminte și de Celalt *Mihai* de Alba-Iulia) în închinarea din *Omagiu lui Mihai Eminescu*, publ. de Valerian Petrescu (1934) autografiază (pag. 9): „Îmi închin azi gândul lui Mihai Eminescu, acest bard al neamului românesc, al cărui suflet a știut să pătrundă durerea, natura și frumosul, și să cuprindă tot ce e omenesc — Maria”.

* * *

Acelaș unic și înalt pilduitor Eminescu! — Luăm aminte din inedita scrisoare a lui Eminescu (25/XI 1876) către Samson Bodnărescu, publ. recent de I. E. Torouțiu în „Conv. lit.” 1939, 1441—1546: „Când vei fi interogat, te rog spune *adevărul*. Nu evaziv, nu încurcat, căci toată responsabilitatea civilă e o copilărie alături de urmările ce le-ar avea pentru mine un singur neadevăr ce l-ai spune. Un neadevăr ar fi în stare să mă nenorocoască pe toată viața și să-mi răpească onoarea”.

* * *

Pedagogul Eminescu. — Văzut de S. Mehedinți, în *Omagiu lui Mihai Eminescu* (Val. Petrescu) 1934, 67: „...alături de catalogul obișnuit al scoalei — o contabilitate de note și absențe — Eminescu își întocmea un catalog personal, în care ținea seama de particularitățile fiecărui școlar, notând cu grijă ce-a cetit, ce știe și ce trebuie să mai învețe, potrivit cu capacitatea lui de a lucra. Așadar, ceea ce pedagogia contemporană numește *metoda individuală*, a fost efectiv aplicată într'un timp, când foarte puțini educatori se gândiau la așa ceva. Nu numai atât. Grijnicul profesor s'a apucat să împartă pe copii în grupe, după afinitățile lor sufletești și după felul muncii preferate. — Cu alte cuvinte, ceva înrudit cu *grupele de interese* care au făcut succesul reformei lui Sanderson în Anglia și Decroly în Belgia”.

* * *

Legenda Leca-Poenaru. — Să luăm aminte ce mai cred și alții! D-l Ionescu-Dobrogianu în *Omagiu lui Mihai Eminescu* (Val. Petrescu) 1934,

¹⁾ Cf. articolul nostru *Mihai, nu Mihail!* în Buletin. „Mihai Eminescu” An. I, 1930, 30—31.

118: „Cred a fi fost greșit informat... G. Ibrăileanu (Studii literare pag. 177), că poezia aceasta (= *Pe lângă plopul fără soț*) i-ar fi fost „probabil inspirată de amorul lui, poate cel mai puternic” (pentru d-na Poenaru, născută Leca). Pe de-a'ntregul cred născocită legenda aceasta de d-l N. Petrașcu (Mihail Eminescu, Edit. 1934, pag. 145—6). Nici când inebunise, Eminescu n'ar fi fost în stare să se fi ascuns în camera d-nei Leca (pe care o iubea în taină) și să nu se arate decât noaptea, când ea venise acasă și se culcase în pat. Ambele pagini sunt de domeniul fanteziei”.

* * *

Răboi. — Laude nesăbuite față de preținsele traduceri ale lui Ramiro Ortiz¹⁾, din Eminescu în italianește? Iată-le d. p. în Lovinescu, *Memorii* II 101: „iar din lecturile lui (R. Ortiz) vor rămâne vii în amintirea ascultătorilor, sonoritățile suave ale poeziilor lui Eminescu sau ale poeziilor noastre populare traduse în italianește”!! — Așa cum o vezi reprodusă schița *Sf. Gheorghe în oraș și la țară* în rev. „Extemporal” București, An. I, Nr. din Sept.—Nov. 1936, între alte texte-Eminescu și într'un Nr. închinat aproape integral lui Eminescu, evident că redacția o socotia încă pagină literară a lui Eminescu! Când noi astăzi știm că autorul ei e Slavici — cf. D. Murărașu în ediția *M. Eminescu, Scrieri literare*, Craiova, pag. XXII! — Eminescu despre logicianul Maiorescu: „spirit care în fiecare sir e de transparență cristalului și nu lasă nimeniuia îndoieli asupra celor ce voia să zică” (după ediția I. Scurtu, *Eminescu, Scrieri politice și literare* 1905, pag. 375).

Leca Morariu

* * *

Eminescu și muzica. — În capitolul *Eminescu cântăreț*, T. V. Ștefanelli, (*Amintiri despre Eminescu* 1914, 99) ne informează: „... Abia dacă se strecurau cei mai mulți din societate și rămâneau numai doi-trei, i se deslega și lui Eminescu limba și atunci ne și cânta. El nu avea glas tare, dar dulce și melodios și cânta corect, căci avea auz bun. Melodiile măestrite din opere nu-i plăceau; el le numia țârlăituri. Cântecul popular îl încântau, și, pe acestea, le cânta el cu mare plăcere. Patru¹⁾ cântece îi plăceau însă cu deosebire...”

În însemnările intime ale Veronicii Micle (vol. *Dragoste și poezie* publ. de Octav Minar) cetim: „Aseară ți-am cântat un preludiu de Chopin; muzica acestui Polonez te-a tulburat adânc. Tu ai redat în cuvinte²⁾, ceea ce pianul suspinase în noapte...” (pag. 148). — Și (pag. 165): „M'ai rugat

¹⁾ Cf. Leca Morariu, „*Eminescu în italianește*”!, Cernăuți 1935.

²⁾ Ștefanelli le și citează, — de fapt fiind numai *trei* fiindcă „întâiul” și „al doilea” e acelaș cântec al lui *Barbu Lăutarul* (cf. Alecsandri). — Iar despre al patrulea cântec, știm astăzi că-i al ardeleanului *Dumitru Siura*, vezi Bogdan-Duică în „*Viața românească*” An. XVI, 1924, vol. 59, pag. 154. (Nota redacției).

²⁾ E vorba de minumatul cântec *Dintre sute de catarge*, cu — adevărat — Chopinicele rime de câte 4 silabe: *malurile-valurile, cânturile-vânturile* (Nota redacției).

să-ți cânt din Schumann. Cât de mult îți place muzica! Era o noapte de Mai din acelea, care nu se pot uita... Tu priveai în grădină, iar eu, la razele lunii, descifram bucățile triste cerute de tine..."

Iar Eminescu însuși, către Veronica Micle: „...și capul rău mă doare... Se vede că durerea asta e o urmare a concertului al doilea al lui Sarasate³⁾, care a fost admirabil, ca și cel dintâi” (cf. O. Minar, *Cum a iubit Eminescu*, Ed. II, pag. 147).

Așadar informația lui I. Slavici (*Amintiri* 1924 pag. 103): „Deși cânta mereu, așa mai pe șoptite, Eminescu nu avea slăbiciune pentru muzică și nu prea se ducea nici la concerte, nici la operă, decât rar de tot, mai mult de dragul baletelor” — trebuie cetită cu băgare de seamă.

³⁾ Și nu uităm că della Pablo Sarasate (1844—1908) posedăm și o *Mélodie roumaine* Op. 47, pentru vioară și pian.

Octavia Lupu-Morariu

CRONICĂ

Veronica. — De mult așteptată (numai de... 50 ani!), veridică înfățișare a Veronicăi Micle! Ne-o descifrează azi documentat Leca Morariu: *Eminescu și Veronica Micle*, Cernăuți, 1939: „o mare și singulară și profundă iubire, congenială cu temperamentul lui Eminescu. Singura mare iubire a lui Eminescu” (34).

* * *

Răboj. — Revista „Făt-frumos”, Cernăuți, An. XIV, 1939 a închinat Centenarului Eminescu un întreg număr comemorativ cu pagini *inedite și uitate de Eminescu*, cu traduceri în nemțește de Artur Bosch și Georg Drozdowski, cu studii de Gh. Bogdan-Duică, Victor Morariu, Alex. Ieșan, Leca Morariu, Aug. Z. N. Pop, Aurel Vasiliu, Petru Iroaie ș. a. — În „Czernowitzer Allgemeine Zeitung” Nr. 10.214 din 4 Iulie 1939 traducerea *Gute Nacht* (= Somnoroase păsărele) de Nicolae Turcan. — În „Deutsche Tagespost” (Cernăuți), An. XVII, 1940, Nr. 4.763 din 9 Iulie traducerea *Bleibe!* (= O rămâi) de Sever Bumbac.

Elena Popescu

TIPARUL MITROPOLITUL SILVESTRU
CERNĂUȚI

PREȚUL 100 LEI